

ZIVLIENGE IN SVET

1 Q L jJ U B L9A N A O ^

Stev. 17

24. aprila

Knjiga 11,

ŽIVLJENJE IN SVET — ilustrovana tedenska revija

Izhaja ob nedeljah in stane celoletno (dve knjigi) Din 80.— polletno (ena knjiga) Din 40.—, trimesečno Din 20.—, mesečno Din 8.—. Posamezna številka Din 2.—.

Naročnina za inozemstvo: ITALIJA, trimesečno 8 lir, polletno 16 lir, celoletno 30 lir. FRANCIJA, mesečno 4 franke. ČESKOSLOVAŠKA, mesečno 6 kron. AVSTRIJA, mesečno 1 šiling. Amerika in ostalo inozemstvo letno 1% dolarja. Uredništvo in uprava v Ljubljani, Knafljeva ul. 5. — ROKOPISI SE NAČELNO NE VRAČAJO.

Urednik: Ivan Podržaj. — Izdaja za konsorcij: Adolf Ribnikar. Za »Narodno tiskarno« kot tiskarnarja Fran Jezeršek. Vsi v Ljubljani.

VSEBINA št. 17: Oko nas vara. — Dr. VI. Travner: Vampirji in vampirski procesi (konec). — štokrlje. — Dr. R. H. Francé: Zakaj nosimo glavo pokoncu? — I. Vrhovnik: Ob 50 letnici Gregorčičeve Zlate knjige. — Pravljice, ki jih pripovedujemo otrokom. — Potresno ozemlje v Južni Ameriki. — Iv. Podržaj: Bedakova osvetla (nadaljevanje). — Kaj človek v resnici vidi in česa ne vidi. — Na grebene montblanške grmade. — Novo gledališče angleškega naroda. — V osrednji Aziji. — Japonske lutke. — Znamke pripovedujejo. — Alabama, dežela tornadov. — Tri minute potovanja. — šah. — Lov za novimi zvezdniki. — Humor.

Lov za novimi zvezdniki

Hollywood je mednarodna kolonija umetnikov. Vsi narodi so tam: Nemci, Angleži, Francozi, Avstrijci, Madžari, Švedski itd.

Eno pa družijo Hollywood z vsemi drugimi umetniškimi kolonijami, odri in drugimi kraji umetnosti!: njegove zvezde prihajajo in odhajajo, se zasvetijo kot kometi sredi drugih zvezd, širijo čudovito luč in izginejo. O ne, ne šele znanjci, že sodobniki znajo hitro pozabljati.

Toda to je človeška usoda.

Ali veste, da se usoda filmske zvezde skoraj vedno izraža v treznih številkah? Namreč več ali manj tragična usoda izginjanja in nesrečna usoda nastajanja.

Nekaj primerov:

Constance Bennett, ena najbolj znanih in priljubljenih filmskih igralk Amerike, je dobivala dolgo časa kraljevsko plačo 30 tisoč dolarjev na teden. Ta plača je zdaj v resni nevarnosti. Filmski ravnateljji namestijo dati gospodični Bennetovi v bodoče le polovico, kljub idealno lepim ramam in čudovito oblikovanim nogam, ki jim v Hollywoodu skoraj ni bilo enakih ...

Greta Garbo bo najbrž tudi izgubila precej svoje plače (10.000 dolarjem na teden). In cela vrsta drugih filmskih kraljev in kraljic, ki so doslej dobivali pet do deset tisoč dolarjev na teden se vprašuje, kako bodo živel, če jim bodo to dobrodošlo plačo nekega dne znižali za več ko polovico.

Mogoče je, da čitatelj z nejevoljo sliši o teh ogromnih plačah in Izprašuje, ali je res romantična komedija, katere glanra privlačnost je v tehniki lepega objema ali

pirav njih osebnost pričara denar v blagajne — in to v tonah! In če zdaj znižujejo plače, je vzrok v tem, da so blagajne zadnje čase — le pol ali niti toliko polne. Kljub temu so filmski mogotci pripravljani plačati iste ali pa še vláje plače — a me stani, temveč novi zvezdniki jih bodo dobili!!

Novi, še nikdar videme stvari zagotóve uspeh blagajni. Povedal bom, kar mi je o tem povedal eden hollywoodskih filmskih mogotcev, ko sem ga obiskal v njegovem najsvetjéšem kotičku.

»Bili so časi, ko so bili Chaplin, Greta Garbo, Marlene Dietrich, Jannings, John Gilbert in Ruth Chatterton novrt, in so nam prinesli ogromne dobičke. Publika, ki jo film ugaja, je besnela. Povem vam, kako so ti znali pridobiti mase in s svojo igro polniti blagajne!«

In po kiratkem odmoru:

»Najdite mi novo zvezdo, ki zna tako ganiti srce vsega sveta, kakor eo znali oni — najdite mi moža, ženo, otroka ali opito, ki more publiko ganiti do solz, in dam mu 50.000 dolarjev ali več na teden — do 100.000 dolarjev na teden, ako hočete.«

Prav je imel. To je važno in tu je tudi tajnost problema zvočnega filma.

Star je toliko vreden, kolikor prinese njegova igra gotovega denarja, nič več in nič manj ...

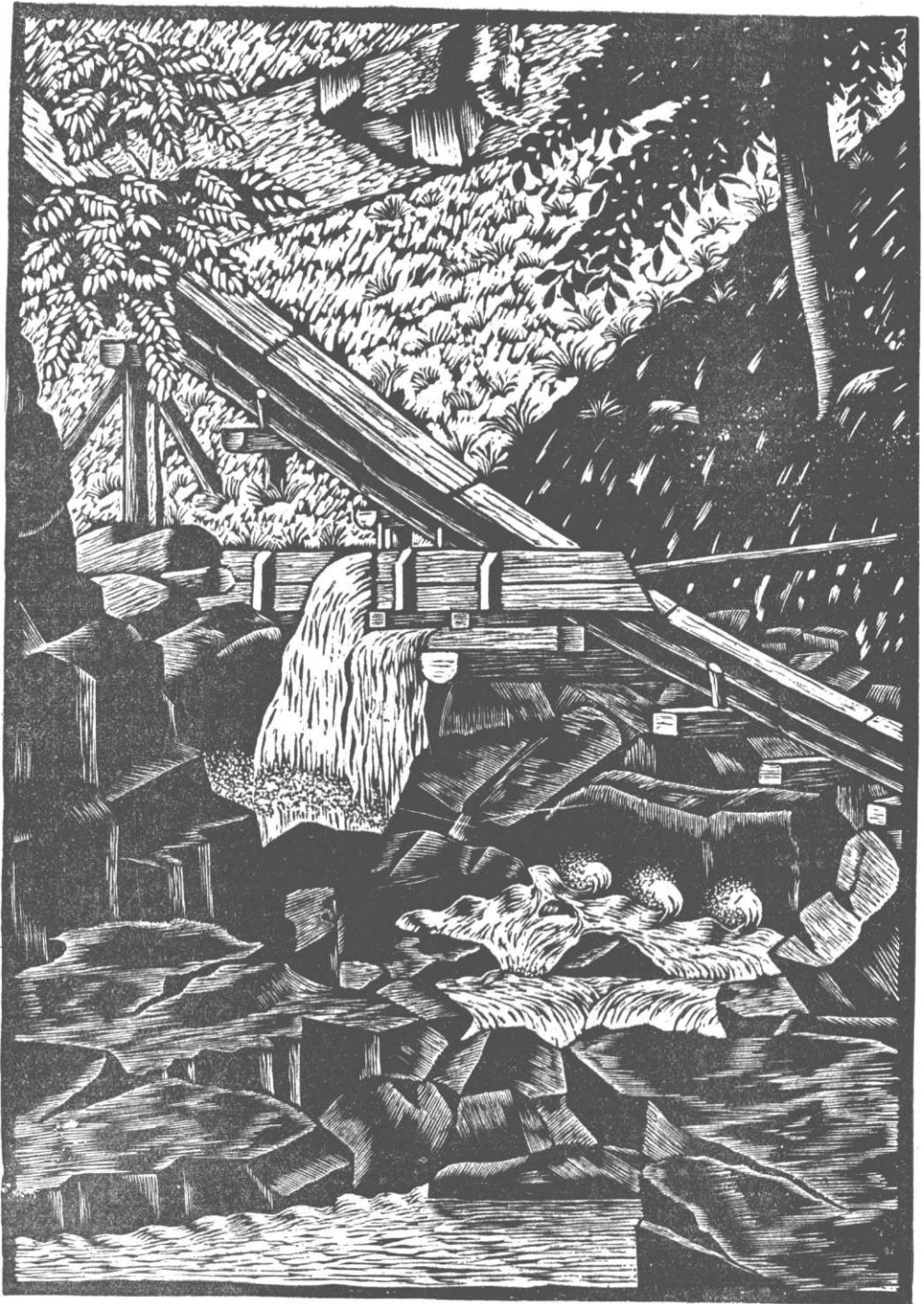
Dividende se služijo tako, da priellimo svetovno občinstvo, da se simeje, Joče, kriči ta zdihuje, predvsem pa s tem, da mu

ZIVDENJE IN SVET

ŠTEV. 17.

LJUBLJANA, 34. APRILA 1932, "

KNJIGA 11.

JOS. KLAONIK: Pohorska drča (lesorezi,

Okno nas vara

Najnovjše odkritje znanosti je, da nas vidni živec, na katerega se moramo tolikanj in tolikokrat zanašati, grdo vara. Profesor Piéron v Parizu je namreč dognal, da ima vidni živec lastnost, da nam poznejše dogodke v nekih okoliščinah prej dovede do zavesti kakor druge, ki so se zgodili pred temi. S svojimi poskusi, o katerih prinašamo v naslednjem kratek opis, je spravil na dan zanimiva dejstva, ki bodo v marsičem izpopolnila naše današnje znanje o živčevju in njega delovanju.

V temnici profesorja Piérona (ravnatelja instituta za fiziološko psihologijo na pariški univerzi) sedi poskusna oseba. Ko se je oko čez dalj časa že privadilo dobrega teme, se prikaže v aparatu, v katerega mora upreti oko, prav slaboten in kratkotrajen svetlobni blisk, ki mu petnajst stotink sekunde kasneje sledi drug, dokaj močnejši blisk, avtomatično sprožen od nekega prav zanesljivo delujočega mehanizma. Poskusna oseba pa na čuden način ne vidi bliskov v pravilnem sosedstvu, marveč najprvo močnejšega in potem šele slabejšega, čeprav bi moralo biti baš obratno.

Ko je Piéron presledek med obema bliskoma skrčil na sedemnajst stotink sekunde, je poskusna oseba mahoma opazila oba bliska hkrati, namestu posamič, saj je bil časovni presledek le malenkost krajši kakor poprej. Šele ko je profesor tako naravnal prožilni mehanizem, da je sledil močnejši blisk šele dve desetinki sekunde po prvem, jih je lahko poskusna oseba razločila v pravilnem vrstnem redu: najprvo medlejšega, potem svetlejšega.

Odkritje, da se zaznavanje svetlejšega in temnejšega pojavlja sprevrženo v neko časovno razliko, je nekaj povsem novega in tujega v naši dosedanji predstavi in pojmovanju prirodnih pojavov, ki torej vendar le niso tako neizprosno »logično«, kakor se vidijo pri površnem opazovanju.

Proučevanje, kakšne napake so se že utegnile vtihotapiti v posamezne panoge znanosti zaradi te lastnosti vidnega živca, je res spravilo na dan nekatere težke pogoje pri naravoslovnih opazovanjih, ki si jih doslej nikakor niso znali razjasniti. Tako je n. pr. ugotovil hnlanski astronom Bakhvzen, da so njegovi sotrudniki zabeležili prehod ne-

ke medle zvezde mimo nitnega križa zvezdarniškega daljnogleda kasneje, kakor prehod neke sosedne svetlejšje zvezde, čeprav je fotografična plošča zabeležila baš obraten vrstni red.

Vzrok nastanka te napake so našli s pomočjo duhovite priprave, nekakšnega umetnega neba iz neprozornega zaslo-na, ki je bil zadaj razsvetljen in v katerem je kronometer od časa do časa s posebnimi vzvodi odpiral majhno odprtino — umetno zvezdo — katere pojav je kronometer tudi avtomatično zabeležil. Hkrati pa je moral pojav zvezde registrirati tudi opazovalec s tem, da je pritisnil na električni gumb. Pri tem pa se je zmerom pokazala neka časovna razlika med beležkama kronometra in opazovalca, in sicer tem večja, čim bledejša je bila umetna zvezda. Tako so ugotovili, da pripada vsaki jakosti svetlobe neka določena »zaznavna doba«, ki se mora strogo upoštevati pri vseh optičnih opazovanjih.

Kako važen činitelj je čas pri širjenju živčnih dražljajev, kažejo tudi Piéronova merjenja, s kakšno hitrostjo se širi po živčevju občutek bolečine. Vbodljaj z iglo na sencih se občuti mnogo prej nego vbodljaj na roki, ta pa spet poprej kakor enak vbodljaj na nogi. Te časovne razlike so popolnoma umljive zaradi različnih oddaljenosti ranjenih točk od možganov, kjer nastane občutek.

V splošnem je širjenje živčnih dražljajev razmeroma jako počasno. Najnovjša fiziološka merjenja so pokazala, da potrebuje neki dražljaj po živčevju za enako pot deset do sto milijonkrat več časa kakor električni impulzi po žicah ali po elektromagnetnem etru. Glasovi, ki prihajajo po električnih valovih s tisoče kilometrov oddaljene radio postaje onkraj Oceana, rabijo, da pridejo na uho poslušalca, mnogo manj časa kakor od tod do možganov, ki zaznavajajo zvoke. Med človeškim organizmom in radio aparatom je glede na brzino funkcij tako velika razlika, da bi v primerjavi odrezal človek kot neprimerno manjvrednejši stvor.

Dr. Vlad. Travner

Vampirji in vampirski procesi

(Nadaljevanje)

ĪVampirstvo in umetnost

Konec 18. st. se začne v umetnosti, posebno v književnosti in glasbi doba romantike, ki traja nekako do srede 19. st. Romantika je odpor proti klasicizmu in suhi razumnosti prejšnjih časov. V njej prevladujeta čuvstvo in domišljaja. Romantiki se zanimajo za stare šege in navade, ki jih smatrajo — često brez kritike — kot verno zrcalo značaja in preteklosti naroda. To občudovanje ljudskih tradicij je tako veliko, ilita prevzamejo in obdelujejo tudi vraže in praznovrstvo preprostega ljudstva. Tako je umevno, da je našla v tej dobi celo ogabna in nezmisljena vampirska vera odmev v umetnosti

Tudi pozneje so vampirski motivi v književnosti pogosti, seve v spremeni obliki in s posebnimi — pred vsem moralnimi — tendencami. Por sebo priljubljen je motiv, da se oglasi umorjeni pri svojem morilcu in da maščuje njegov zločin s smrtjo. Seveda je nemogoče omeniti vsa ta literarna dela. Navesti hočem le par vzgledov.

Češki romantik Josip Vaclav Frič = Brodsky opisuje vampirje v svoji povesti »Upir« (1849). Isto snov obdeluje Honoré de Balzac (t 1850) v romanu »Succubus«. Tudi v nekaterih pesnitvah lorda Byrona (t 1824) se pozna vampirski vpliv. Vi našem slovstvu se pojavi vampirstvo v idealizirani obliki in z moralno temo

denco šele pozneje (če ne upoštevamo Prešernove »Lenore«). Le kot primera navedem baladi An tona Hrib er> ja (ki se posebno rad bavi s temi pro> bleani) »Dvojni pokop« in »Kuimarski romar«. V najnovjšem času je upora» bil to idejo Francè Bevk v svoji povesti »Vedomec« (Goriška Matica 1931). Slednjič se kaže vpliv vampir> stva tudi v pesniških frazah n. pr. »Grobovi tulijo kot nenasitna žrela« (Župančič).

Vampirstvo je vplivalo tudi na glas> bo. V dobi romantike je nastalo več oper z imenom »Vampir« oziroma z vampirskimi motivi. Take opere so komponirali Italijan Silvestro Pat ma (1812) in Nemci Josip Hart (1820), Henrik Marschner (1828) in J. P. Lind Draitner (1828). Vam> pirske vpliv se kaže deloma tudi še po> zneje n. pr. v Musorski »Korša« k ovi simfoniji »Noč na Lysi Gori«, kjer tulijo mrličji z nečloveškimi glas> vi. Neznaten je vpliv vampirstva na slikarstvo.

Kaj je nesmrtnost duše in v> kaki zvezi smo z umrlimi?

Goethe, ki se je bavil v svojem dok> gem življenju pogosto in temeljito z okultnimi problemi, pravi nekje: »Mi tavamo v skrivnostih. Obdani smo od ozračja, o katerem ne vemo, kaj se v njem dogaja in v kaki zvezi je z našim duhom.« Kako resnične so besede ve> likega misleca in pesnika, nam doka> zuje vsak trenutek. Kljub ogromnemu napredku znanosti je naše znanje na> sproti neskončnosti neznanatno. Saj ne poznamo niti vseh tajnosti naše mate> re zemlje, ki je le sončni prašek v ve> soljstvu. Jasno je, da nihče izmed zem> ljanov ne more dati povsem zanesljivi> vega in prepričevalnega odgovora na vprašanja: Odkod smo in kam odha> jamo, kakšna je usoda pokojnih in v> kaki zvezi smo z njimi? Podati morem v splošnih potezah le lastne na> zor" in prepustiti čitatelju, če se ž njimi strinja ali ne. Moje prepričanje pa temelji na lastnem premissljevanju, na idejah raznih mislecev, predvsem pa na sv. pismu, ki je neizčrpen vir spo> znanja in modrosti za vsakega, ki ga čita z razumom in srcem.

Prevladovanje nebrzdanega čuvstvo> vanja nad kritičnim razumom, nepo> znanje (in celo zaničevanje) narave in njenih zakonov in še mnoge druge

okolnosti so povzročile vampirstvo, čarovništvo in ostale absurdnosti prejšnjih vekov. Naravna in potrebna reakcija je bil materializem, ki so ga oznanjevali najprej Angleži (Hobbes), potem francoski enciklope> disti (Diderot, Holbach, d' Alembert, Helvetius) in zdravniki (Cabanis) in slednjič — po polomu Schellingove naravne in spekulativne filozofije — razni nemški misleci (Feuerbach, Strauss) in naravoslovci (Vogt). Po tem nauku obstoji le materija, ki se večno izpreminja in sprejema od časa do časa drugo obliko. Resnično je sa> mo, kar zaznavamo s čutili. Duh je fenomen materije. Zato so se bavili materialisti pred vsem z naravoslov> nimi vedami, razlagali življenje in svet z zakoni narave in zaničali vse nadnaravno. Velika zasluga materializ> ma je, da je uveljavljal nasproti preti> ranemu čuvstvomnanju zoper pravice razuma in napovedal neizprosni boj vsem zablodam domišljije. Vendar ne zadovoljuje ta nauk mislečega člove> ka, ker ne more odgovoriti na zadnje in najvažnejše vprašanje: kaj je smi> sel življenja? Saj ne more biti življe> nje slučajna igra slepe usode. S tem, da priznava materializem le realni svet in v praksi samo telesne potrebe, zanika čuvstvo in ruši tako ideje in idealizem. Najvišja ideja pa — zoper katero se bori ta nazor v prvi vrsti — je verska; kajti ta izvira iz neskonč> nosti. Brez idej in idealizma pa ni kul> ture, ki obstoji v negovanju duha (cultura animi). Mesto kulture da ma> terializem le civilizacijo t. j. (urejene) odnošaje med ljudmi. Civilizacija sa> ma brez kulture pa vodi človeštvo v propast. Zato je le sreča, da materia> lizem ni prodrl v širše sloje in da so minuli časi, ko se je smatrala vera v nesmrtnost duha kot neznanstvena.

Pravilen je materialističen nauk, da se spreminja ves materialni svet. Spre> minjajo pa se tudi naše vsakdanje misli in želje, naše znanje, naš spomin in značaj. V tem večnem izpreminja> nju pa ostane neizpremenjeno eno: naš jaz. Isti jaz, ki sem bil," sem in bom. Ta jaz živi v dojenčku, mlade> niču, možu in starčku, v spanju, omo> tiči in nezavesti (ko ugasnejo začasno spomin, želje i. dr.), pa tudi v blazno>

¹⁶ Ker je »jaz« večni, smo bili tudi pred rojstvom, četudi se ne spominjamo prejš> nje eksistence.

sti." Ta od materije nezavisni in za« radi tega nespremenljivi in večni jaz je duša. Duša pa mora imeti svoj cilj. Doseže ga pa le, če je svobodna; kajti brez svobode ni cilja. Naša svoboda pa ni absolutna, ker smo produkt oko« lice in preteklosti in od njih odvisni. Resnično svobodni smo samo v, enem: v hrepenenju po lepoti, resnici in do« broti. Absolutna lepota, resnica in dobrotu pa je eno (Bog). V tem hre« penenju obstoji naša prava sreča; sre« čen pa hoče biti vsak. To in samo to živi onkraj groba. Telo pa je nastalo iz prahu in se vrača v p«ah.

S tem je podan obenem odgovor na vprašanje: v kaki zvezi smo z um« limi? Ker so nokojni 1 duhovna bitja, morejo biti z nami le v d u h o v« ni zvezi t. j. samo v mislih in čuv« stvih. Ko se spominjamo v vroči lju« bezni svojih dragih, ki so odšli pred nami tja, odkoder rii več povratka, vemo, da so umrli le telesno in da ži« ve — brez časa in kra'a — čudovito in skrivnostno življenje, ki ga ni vi« delo oko in slišalo uho. Ta duhovna vez premaga smrt in nas družii najtes« nejše z našimi dragimi onkraj groba. Razen tega žive umrli še v svojih delih.

V luči tega spoznanja so brezplodni vsi naporii dokazati ali ovreči nesmr« tnost (nadaravnost) z naravnimi (n. pr. fizikalnimi) sredstvi. Blazna pa je ideja vampirstva in spiritizma, da mo« remo s pokojnimii stopiti v zvezo s te« lesnimi čutili.¹⁸ Če bi se dalo to doka« zati, bi bilo dokazano, da so duše po« kojnih snov. S tem pa bi bil podan absolutni dokaz, da je vera v nesmr« tnost strašna samoprevara in utopija. Zato nasprotujeta vampirstvo in spi« ritizem — kakor vsako praznoverstvo — pozitivnemu verskemu čuvstvu. Ob« enem sta podel atentat na človeško dostojanstvo. Saj vendar ne more biti cilj našega življenja, naših misli, čuv« stev in hrepenenja, da postanemo ne« koč — spiritistični akrobati ali stra« šila!

Vampirstvo, čarovništvo in mnoge druge zablode prejšnjih vekov so pri nas izumrle in žive le še v spominu.

" Tudi umobolni, ki pravi n. pr.: »Jaz sem »Cezar« se zaveda svojega jaza. Blazna je le zveza med »jaz« in »Cezar«.

¹⁸ Se nepojasnjeni fenomeni kakor prenos misli, jasnovidnost, daljnovidnost, s'utnje, hipnotizem i t i niso s pokojnimi T nikačii zvezi.

Tudi zmote sedanjega časa bodo prej ko slej prenehale. Ne smemo pa pre« zreti, da se slične absurdnosti lahko vedno pojavijo, posebno v težkih časih, ko iščejo ljudje tolažbe v misticizmu in transcendentalnosti in se zaradi tega vdajajo slepilom in mamilom. Končni rezultat je vedno isti: strašno razoč« ranje in gorje. Zato poJam k sklepu par nasvetov, kako se naj čuvamo teh zmed.

Dve sili sta, ki nas obvladujeta: čuv« stvo in razum. Samo čuvstvo vodi v pogubo; isto tako pa tudi samo razum, ker ni neomejen. Zato morata biti čuvstvo in razum v ravnovesju. Kri« ticni razum naj vlada in sodi; čuvstvo pa ga naj dopolnjuje in izpopolnjuje. Zavedajmo se, da je smoter življenja hrepenenje po lepoti (čuvstvo), resnici (razum) in ljubezni (da živimo po čuv« stvu in razumu) in da smo del celo« kupnosti. Izpolnjujmo vestno vse svoje dolžnost nasproti sebi in drugim. Ra« dujmo se življenja, ki je kljub teža« vam in bridkostim lepo in vredno, da ga živimo. Ne bojmo se smrti, ki ni strašna, ker je naravni zakon.

štorcklje

Razen običajnih živali so stalne spremljevalke človeka tudi nekatere -ptice, da omenimo

samo vrabce in lastovice, ki jih ne manjka iprav v nobenem kraju. Včasih smo lahko prištevali mednje tudi štorckljo, ali zadnja desetletja ta lepa žival čedalje bolj izginja in je n. pr. okrog naših naselij že skoraj ne poznamo več. V srednjih delih naše države, zlasti v nižinah ob Donavi so pa štorcklje še zmerom prav domače. O. Kiister pravi, da spada štorcklja med tiste živali, ki so tako navezane na človeka, da izven njegovih bivališč skoraj niso že več v stanu ohranjovati svoje vrste.

Lastovice so v minilih tisočletjih lepile svoja gnezda po skalovju, štorcklje so pa gnezdile po drevju, kakor še zdaj nekatere njihove sorodnice. Dandanašnji pa si grade svoja gnezda skoraj izključno samo še na umetnih zgradbah, na strehah in stolpih. Celó tako so se že pomehkuzile, da jim mora človek preskrbeti primerno podlago za gnezda. Na strehe se pritrjujejo v ta namen kolesa in slični predmeti, kar velja za nekakšno vdano povabilo na človeško gostoljubnost. V ljudski veri namreč prinaša štorcklja srečo, kakor malokatera druga žival in zato je vsepovsod deležna zaščite. Sicer pa je štorcklja res tudi edinstveno tesno prepletena s človeškim mišljenjem, pri nas še ne toliko, kolikor pri nekaterih primitivnejših ljudstvih. V muslimanskih deželah velja za skoraj sveto žival. Priljudnost štorcklje je tolikšna, da se dostikrat popolnoma iznebi prirojene plahosti in postane čisto domača. Cesto se pridruži kokošim na dvorišču in se kreta med njimi, kakor da bi bila u njihove družine, in tudi sama domača žival z vsemi drugimi, ki jih redi človek pod svojim krovom.

Bližnja sorodnica naše štorcklje je vzhodnoazijska štorcklja, ki pa gnezdi še po drevesih. Isto velja za sudansko domačo štorckljo, ki se že bolj drži človeških naselij. Enako se bolj in bolj približujejo človeku tudi druge sorodnice naše štorcklje n. pr. indska goljšata štorcklja, ki opravlja tudi službo nekakšnega cestnega pometaća, ki pa ie vendar vajena živeti še brez človeške pomoči.

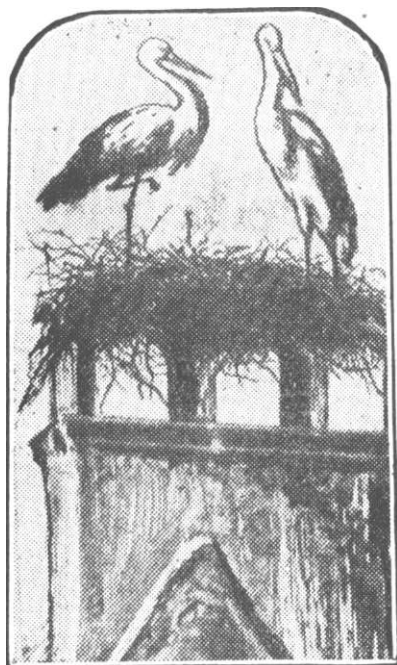
Kakor rečeno pa zadnji čas štorcklje iz civiliziranih krajev čedalje bolj izginjajo. Zlasti velja to za srednjo in za-

padno Evropo. V nekaterih državah, n. pr. v Nemčiji in Švici, kjer vodijo o tem izseljevanju natančno statistiko, so dognali, da se je v nekaterih krajih zmanjšalo število gnezd v par desetletjih za 40 do 70 odstotkov, kar znači, da nam bodo te lepe ptice kmalu le še bele vrane.

Kaj bi utegnili biti vzrok tako naglega propadanja štorcklje? Morda naraščajoče število masivnih, zidanih poslopij, ki ne nudijo štorcklji tolike udobnosti kot lesene in slamnate strehe. Nereditkokdaj se s starim poslopjem vred podere tudi gnezdo, ki se ga ljudem iz raznih vzrokov ne zdi vredno več obnoviti. Na ta način seveda so štorcklje, ki si že skoraj ne znajo več same pomagati, prisiljene preseliti se drugam. Ali vseeno se opaža tudi tamkaj, kjer ne manjka ugodnih prilik za gnezdenje, da ostajajo strehe vedno bolj prazne. Pačunalo se je že tudi, da morda pogine največ štorckelj med preseljevanjem na jug. Obročkanje ptic je žal potrdilo to domnevo. V južnih deželah jih love menda kakor lastovice, razen tega pa

štorklje gnezdijo

se jih po vsej priliki tudi mnogo zastrupi v Afriki, ker se tamkaj v pretežni meri hranijo od potujočih kobilic, ki pa so jih zadnji čas na debelo zastrupljali z arzenikom, da so zajezili njih invazijo.

Končno pa je eden poglavitnih vzrokov propadanja štokelj tudi ta, da se je v Evropi izsušilo že mnogo razsežnih močvirij, ki so štoklje najizdatnejše zalagala s hrano. Dejstvo je namreč, da je starim dostikrat že zelo težko znesti mladičem zadostno množino hrane in le redka so leta, da večina zaroda ne pogine lakote. Kadar pa so prehranjevalne prilike izredno ugodne, se tudi še zdaj razvije nenavadno mnogo mladičev.

Zanimivo je, da v težkih letih stari sami pomore svoje slabotne in bolehe potomce, kar je redek primer tako radikalne kontrole rojstev v živalskem svetu. Vrli vsega tega pa so tudi še gnezda tako izpostavljena silam vremena, da se često razdero, pri čemer pogine seveda tudi zarod. Morda tudi že od narave ugaša njih življenjska sila, zakaj dostikrat se opaža, da si zlasti v naših krajih štoklje že nič več ne prizadevajo urediti si družinsko življenje, marveč se rajše samotarsko potikajo po travnikih in močvirjih.

V splošnem se štoklja izogiba goratih pokrajin. Ljubša so ji morska obrežja in prostrane rečne ravni. Na severu sega njen rod do južne Švedske, z zapada pa se je že močno izselila in je na Angleškem ter v pretežnem delu Francije že skoraj ni več. Opaža se, da se preseljuje štoklja zmerom bolj proti vzhodu, kjer se je udomačila celo v krajih, kjer je še do nedavna ni bilo. Tako je n. pr. začela gnezditi že celo v okolici Moskve.

Kako lep je pogled na jate štokelj, ko pozno poleti ali pa prve pomladne tedne jadrajo visoko v zraku proti daljnemu cilju. Od konca avgusta do začetka aprila se drže na jugu in s'cer globoko v osrčju Afrike. Spomladi pa se pari vrnejo večinoma na stara gnezda. Samica izleže kaka štiri jajčeca, iz katerih se v mesecu dni izležejo mladiči. Za stara se začne doba skrbi, ki je pri kraju šele kak poltretji mesec, ko mladi zarod zapusti gnezdo, čeprav se je že poprej delj časa postavljaj na lastne noge. H koncu poletja se zberejo na določenem kraju vse štoklje tistega kraja, preden se dvignejo na skupno potovanje proti jugu. Štoklje potujejo samo podnevi in napravijo kakih 120 do 200 kilometrov na dan. Drže se vselej določene smeri, ki je že kar tradicionalna in se mladiči navadijo nanjo od starejših. Evropske štoklje uporabljajo dve različni poti. One, ki gnezdijo vzhodno od reke Wezere, se selijo preko Balkana, Male Azije, Sirije, Palestine in vzdolž Sueskega prekopa, zapadno od Wezere naseljene ptice pa preko Francije in Spanije, le danske štoklje se selijo izmenoma po eni ali drugi poti. Pri tem se večinoma drže velikih vodotokov, kjer se jim obeta obilica hrane. Še sredi preteklega stoletja so se baie selile štoklje tudi preko Italije, zdaj jih pa tamkaj že dolgo niso opazovali.

V nasprotju z našo belo štokljo, ki se drži človeka, pa živi v nekaterih delih vzhodne Evrope in ponekod v Aziji črna štoklja, ki je čisto samotarske narave in se najrajši zadržuje pri samotnih gozdovih. Še nekāh H njenih sorodnic živi v Aziji, Afriki in tropskih or'delih Amerike. Med štoklje spada tudi eolovrati mrhovinoi^dec marabu, ki je navzlic svojemu modrijanskemu videzu velik bedak.

Dr. R. H. Francé

Zakaj nosimo glavo pokoncu?

Težnost je pojav, ki ga opažamo pri vseh telesih od najmanjšega drobca do ogromnega komete, drvečega v noč vseмира: telesa gmote imajo drugo na drugo izveste« vpliv. Težje telo prisili lažje v neko določeno odvisnost. Sonce ne izpusti iz svojega območja manjših planetov, ki morajo krožiti okoli njega; mesec je spremljevalec zemlje; zemlja pa privlači tudi vsak kamen, vsako rastlino in vsako živo bitje, da se mora ravnati po nji. V primeri s položajem opoldne, stojimo ponoči z glavo navzdol, vendar pa ne pademo z zemeljske krogle, marveč ostanemo in nji pribiti, kakor železni opilki na magnetu.

Zakaj prav za prav nosimo glavo pokoncu? To skupnost imamo z mnogimi živalmi, toda ne z vsemi. Glavonožci (hobotnice), hodijo z glavo navzdol; trakulji je prav vseeno, v kakem položaju izsesava človeška čreva. Toda že hrošč si prizadeva na vse načine, da se spravi v pravilno lego, ako ga položimo na hrbet. Njegov ustroj je prisposobljen samo eni legi. Kadar ob silnem vetru poleže žito, se skuša vzravnati z malimi sunki, dokler klasje zopet ne stoji pokoncu. Male emooke povodne bolhe, ki jih najdemo v vsaki mlaki, takisto nosijo glavico pokoncu. Ako jih val prevrne, se takoj zopet postavijo v prejšnji položaj. Večji raki imajo na glavi ušesu podobno jamico, v katero si z nožicami vtaknejo droban kamenček. Ako nimajo tega kamenčka izgube občutek ravnotežja ter lahko

Dr. R. H. FRANCÉ

stojijo na glavi, ne da bi to opazili. Prirodoslovci so ž njimi napravili tale pofekus; Dajali so raka v stekleno posodo, kjer ni bilo kamenčkov, mesto njih pa so natresili v posodo železnih drobcev. Rak si je poiskal primeren železen drobec in si ga utaknil v »uho«. Ako se takemu raku približamo z magnetom, se rak postavi v položaj, kakršnega želi človek. Magnet ima v tem primeru vlogo zemeljskega središča.

Kdor razglablja o teh poizkusih, bo prišel nedvomno do čudnih misli. Kaj je težnost? Nekaj nezaznavnega, manj ko lahni dih sapice, pa vendar obvladuje vse, kar živi in diha. Tudi mi nosimo glavo pokoncu, ker tudi nad nami vlada ta skrivnostni zakon vsega življenja.

Požrešnost drobnih bitij

Profesor na berlinski univerzi Maks Rubner je pri študiranju vprašanja, koliko energije potrebujejo posamezni vretenčarji, postavil pravilo, da je poraba energije pri majhnih bitjih sorazmerno vedno večja kakor pri velikih. Potrošnja energije pa je na drugi strani zanesljivo merilo za izdatnost presnove, tedaj tudi za množino hrane, ki jo žival potrebuje. Čim manjša živalca, tem več hrane požre v primeri s telesno težo. Prav majhne živalce požro dnevno za večkratno lastno težo hrane. Množina hrane, ki jo potrebujejo, se ne ravna po merah telesa, marveč po njega površini.

Koliko delov ima letalo?

Letalo, ki se nam kaže v svojih preprostih oblikah kot enotna celota, je v resnici sestavljeno iz toliko posameznih delov, kot malokateri izdelek človeških rok. Materialni seznam trimotornega dvokrilnega letala obsega n. pr. nič manj ko 153 tisoč posameznih delov. Krila, ki se vidijo, kakor da bi bila iz enega kosa, so v resnici najbolj razčlenjena in se potrebuje zanje 85.000 sestavnih delov, večinoma zakovic, vijakov in matic. Vsi ti deli se morajo pred montažo vsaj deloma preskusiti, kar da ogromno dela in zelo podraži konstrukcijo.

L Vrhovnik

Ob 50 letnici Gregorčičeve Zlate knjige

f* »1 rasne piruhe prejme slovenski narod za letošnjo Veliko noč. Sloveči naš pesnik X. izdal bode I Al namreč te dni prvi, deset tiskanih pol obsežni zvezek svojih divnih poezij. Knjigo sta prekrasno natisnila Klein in Kovač. S tem kratkim naznanilom je iznenadil »Lj. Zvon« Slovence v svoji 4. številki 1. aprila 1882.

SIMON GREGORČIČ in IVAN VRHOVNIK v Pragi (L 1885)

Obširnejše »vabilo na naročbo« je objavil pesnik sam — podpisal se je »Zvorov« X — na veliko soboto 8. aprila 1882 v »SI. Narod«, kjer pravi: »Te dni pošljem mej svet zvezek svojih poezij. Knjiga bo devet (recte deset) tiskanih pol debela, s prav krasnim in močnim papirjem, kakeršnega nij imela do zdaj še nobena pesniška zbirka slovenska. Cena bode zvezku po jeden goldinar. Slovence, ako sem si pridobil mej njimi kaj čitateljev in prijateljev, vabim s tem prijazno na naročevanje. Na-

ročila z naročnino vred naj se blagovoljno pošiljajo založniku g. Ignaciju Gruntarju, c. kr. notarju v Logatci, pri katerem jedinem se bode dobivala knjiga. Ob jednem prosim si. občinstvo, zlasti gg. bogoslovce, dijake, pa tudi druge ob jednem kraji živeče rodoljube, da bi si blagovoljili knjižico skupno naročevati, da s tem gosp. razpočljateljju olajšajo trud.«

Dne 17. aprila je nazmanil »SI. Narod«, da je že izšel 1. zvezek Xovih poezij in da za naročila iz Ljubljane posreduje tudi g. prof. Leveč — s pristavkom: **Za** danes le toliko, da tako krasne knjige še **nismo** imeli.

Kdaj je bila spočeta? Ko je btl Gregorčič v jeseni 1881 opomnil prijatelja Gruntarja, naj Kocijančičeve pesmi da v natis z nespremenjeno prvo stranjo, kakor je želel skladatelj, je pristavil: »Tudi meni včasih prihaja skušnjava, da bi izdal zbirko mojih pesni; a ko jih pregledujem, spoznavam, da ne smejo pod mojim imenom na dan. So vže take vmés, da bi mi jih farizeji in otroci (odrasli) zamerili ter da hi moral le trpeti zaradi njih. Ko bi bil šel pa k »Maticici«, izdal bi jih J!l gotovo. Tako pa najberž ne bom videl sebranih mojih rim.« (DS 1916, Gregorčičeva pisma Gruntarju, 8. pismo.)

Boječ se nagle smrti, »je popravljaj svoje pesni in prirejaj rokopis, da bi vsaj ta stvar ostala za mano kolikor moči brez velikih napak« (DS 21). O božiču 1881 je stopil Gregorčič v začasni pokoj (DS 1916, 88).

Tista »skušnjava« ni odnehala. Meseca decembra 1881 je dozorevala pesnikova namera, da izda zbirko. Tedaj je pisal Gruntarju: »Pesni, o katerih sem Ti omenil, so staro blago; eno ali 2 želim vtisniti novi. Firma za vse bo X., čeprav so bile nekatere tiskane pod drugimi.« A še je omahoval, kar priča dostavek ob robu: »A stvar ni vendar prav gotova, da bi jih tiskal, pa najberže se zgodi (iz pisma, ne objavljenega v DS).«

Da izide Gregorčičeva knjiga, se je menda odločilo neki ponedeljek istega meseca na sestanku prijateljske trojice: pesnika, Gruntarja in Erjavca v Gorici. »Meni so te dni začele zopet neke muhe po glavi rojiti! — je sporočil Gregorčič Gruntarju — v ponedeljek razodenem svojo misel Tebi in Erjavcu, videl bodem, kal porečeta!« (DS 22.)

Lahko si mislimo, da sta oba rade volje pritrdila pesnikovi nameri in sprejela dani nalogi: Erjavec cenzuro posameznih pesmi, Gruntar založbo oziroma razprodajo knjige. Temu je pisal Gregorčič kmalu po sestanku: »še eno. ali tu zahtevam strogo molčanje, dokler Ti jezika ne odvežem. To zimo izdam 50

(zbirka je narastla na 57) izbranih svojih pesnij, — v ta namen pojdeš z mano v Ljubljano, da skleneva pogodbo. Dokler ne bo stvar dotiskana, je ne razglasim, sicer bi mi morda delali overe, k fait accompli bodo gotovo molčali. Pomislil sem stvar, da na zadnje je le bolje, ako se spet prikaže na dan kaka slovenska zbirka. Ako hočeš, da bode Tvoje ime združeno z mojim, ponujam Ti založništvo, — a samo iz tega vzroka, denar Ti naravnost odštejem sam. Jaz le želim, da se naju prijateljstvo javno pred svetom zabeleži (prv. izkaže). O tem ne govori, tudi z najboljšimi prijatelji ne!« (DS 23.)

Iz gorenjeg'a je jasno, da je bil pravi založnik knjige pesnik sam, po imenu le Gruntar. Ko se je zbirka že tiskala, mu je pisal: »Glede plače pri Kleinu to: Ako nemaš Ti denara, ne skrbi, zdaj imam jaz precej novcev, ker sem vino prodal. Meni je bilo le do tega, da si Ti podpisan kot založitelj« (DS 29).

Ko je pero nanese na izdajo IV. zvezka poezij, je Gregorčič 17. sept. 1906 omenil podpisanemu, da mu je notar Gruntar res ponudil založništvo; »a tega niti ne ptrebujem, saj bi isto storila »Narodna tiskarna« v Gorfci ali pa tudi iaz sam« — je pripomnil. »Tudi pri prvem zvezku ni notar založil niti solda, plačal sem vse jaz in dal sem mu samo imenno založništvo, da sem ga vpeljal med svet.«

Svojima prijateljema je nameraval posvetiti pesemsko zbirko. V začetku leta 1882 je omenil Gruntarju: »Erjavcu sem rekel, da pesmi, ako jih izdam pod pravim imenom, posvetim Tebi in njemu; on se tega brani, češ da pesni s tem nič ne pridobijo. — Da me Ti siliš priobčiti tudi en odlomek iz daljše pesni («Biser»), mu nisem povedal« (DS 27).

Dne 6. jan je bil Gregorčič v Ljubljani (Levčeva zapuščina v m. arh.). Oglasil se je pri Kleinu in Levcu. Prvega pogoji za natis so se zdeli Gregorčiču trdi. »Mož tirja, ako vzamemo papir I. vrste, po 48 for. od pole, češ da ga njega stane papir po 32 for. od pole. Stroška bo torej precej, a vdal sem se v to. Kakor hitro mi pošlje pogodbo, izročim mu rokopis. Zahteval sem pa v pismu od njega, da mora biti knjižica do velike noči tiskana« je poročal pesnik v istem dopisu Gruntarju.

Levcu je pisal 5. marca iz Rifenberga: »Ko sem bil v Ljubljani, ponudil si se mi sam za eno korekturo mojih pesni, ki so se zdaj pričele tiskati. Takrat sem menil, da bom sam lahko vse opravil, a zdaj vidim, da bo stvar prepočasna, ako pojde vse skozi moje roke. Ako torej vtegneš, sprejemem hvaležno Tvojo ponudbo. Odgovori mi na to, da naročim g. Kleinu, naj Ti pošilja zadnjo korekturo, s katero, lipam, ne boš imel veliko sitnosti, ker bom jaz zelo vestno pazil pri popravljanji« (Levčeva zap.). — »O tem pa, da se moja zbirka tiska, začasno še molči« (ib.).

Hkrati je prosil pesnik Levca sveta zaradi razprodaje. »Jaz ne nameravam dati dobičkov knjigotržcem. Jaz sam sem zdaj brez službe in tudi ona, ki me čaka (na Gradišču), je najubornejša v škofiji; zato bi stvar rad po prijateljih razpečal.« (ib.).

že 8. marca se je odzval Leveč pesniku z obširnimi načrtom za razprodajo knjig. Nasvetoval mu je natis in razposlatev kakih 400 naročilnih pol. Za realko prevzame nabiranje naročnikov Leveč sam. Za bogoslovje je toplo priporočil presbiterja Ivana Lavrenčiča. »vrlega dečka«, za gimnazijo sedmošolca Janka vit. Bleiweisa Trsteniškega. Obljubil je, da mu da pojasnila še o drugih krajih in tiskane adrese Zvonovih naročnikov. Naposled ga je opozoril, naj naroči tiskarni, da opremi nekaj stotin knjig s križnimi zavitki, kar polajša razpošiljanje; končal je s pripombo, da knjižni paketi ne smejo presežati teže 5 kg, sicer bi se poštnina jako podražila (ib.). Za vezavo je nasvetoval Bamberga.

Poleg Erjavčevih (gl. DS 1907 Opeka, Iz I. zv. Gregorčičevih Poezij in LZ 1916, Rokopis I. zv. G-evih P.) je uvaževal pesnik tudi nekatere popravke, ki mu jih je ob korekturi nasvetoval Leveč; v marsičem mu je hvaležno pritrdil v depisu 20. marca (Levčeva zap.).

Gruntarju je naznanil veselo, vest: »Sinoči sem prejel obrazec bodoče knjige. Vedoč, da te stvar interesuje, pošljem Ti ga na ogled; vračati ni treba. Papir je prav fin, črke in okvirove črte prav lepe. Samo kitice se mi zde za las preveč narazen, zato jih bom vkazal bolj stisniti, da bode zgoraj par linij več prostora. Tudi številke bom zahteval zgoraj« (pismo, napisano na tiskani obrazec s pesmijo »Veseli pastir«, v DS ne objavljeno). In kak teden pozneje: »Knjiga se tiska, zdaj sta vže 2 poli na čisto tiskani in drugi dve pa korigirani. Knjiga bo tako lepa, da dozdej ni imela nobena slov. pesniška zbirka tako lepe zunanje oblike. Jaz sem podpisal svoje pravo ime, m Tebe kot založnika! Posvetil knjige nisem nikomur, ker se je Erjavec branil in deloma tudi Ti. Pri pesmi »Slovo in naročilo« sem Te pa imenoval« (DS 30).

Tudi obsežnost knjige je končno določil. »Torej naj bode — je pisal Gruntarju 4. marca — dodam celo polo, da bode 160 strani... Gradiva za še eno polo imam: dodam znani Ti odlomek («Biser») in še dve drugi pesmi; eno teh sem ta hip (2V4, popoldne) končal; spisal sem danes blizu 70 verzov. Naslov pesmi je »Oljki«, šteje blizu 140 verzov, morda jo pošljem prej tudi »Zvonu«, ker je oljčna nedelja tukaj.« («Zvon» je objavil pesem »Oljki« v aprilski številki. Oljčna ali cvetna nedelja je bila 2. apr.) Knjiga izide v 1800 izvodih. Gruntar mu je svetoval, naj bi se natisnilo 3000. »Iz razprodaje knjig bom nekoliko razvidel, v koliko so moje poezije res priljubljene.«

Leveč je zbiral podatke o pesnikovem življenju. S kratkim življenjepišom mu je postregel Gruntar, ki ga je opozoril na Erjavca, dr. Rojica in Frana Smrekarja, vikarja na Ljubušnjem, čigar novo mašo je proslavil Gregorčič leta 1866 v sonetom »Daritev« (akrostihon). Na podlagi Smrekarjevega-Jako obširnega poročila je opisal Lčvec pesnikovo preteklost v »Lj. Zv.« 1882, 312.

A kakšno misel je imel Gregorčič o tem? V gorenjem dopisu Gruntarju trdi: »Gle-

de dat iz mojega življenja, se mi zdi, da niso potrebne: zdaj naj kritikujejo pesmi, biografija naj se spiše po smrti; morda jo spišem celo sam kedaj, da ne naredim iz mene kaj drugega nego sem v resnici.« (ib)»

(Dalje)

* Gregorčiču je jako ugajal življenjepiš, ki ga je objavil Josin Cebular (najbrž psevdonim, SBL ga nima) v sarajevski »Nadi« 1895, 215, 236.

Pravljice, ki jih pripovedujemo otrokom

Pisatelj Friderik Karinthy pripoveduje:

Pravkar čujem, kako pripoveduje žena svojemu triletnemu sinčku pravljico. Pozabiti hočem, da sem mož, ki mu je življenje grozovit Zolajev roman, poln brutalne resničnosti, greha in umazane, in okopa ti dušo v zlati kopeli teh pravljic, ki sem jih že davno pozabil.

Žena pripoveduje o Snegulčici. Kraljica sedi pred zrcalom in je zelo huda na Snegulčico, ker je ta lepša od nje — no, no, grda, ničemurna oseba, ta kraljica — imela bo kakšnih štirideset let in bo torej v »nevarni dobi«, ko postanejo ljubosumne. Kočljiva snov. Poslušam. — Kaj? Zastrupila je Snegulčico?! Pa to je vendar — to je vendar že umor s strupom! Iz ženske ljubosumnosti! To je vendar detektivski roman — draga žena, pripoveduj otroku kaj drugega. Tudi jaz ne bi zaspal, če bi vzela to resno, kakor vzamejo otroci!

Pepelčica — da, to že prej, to je že lepa reč, če se prav spominjam. Daj, da čujem. Aha, prišla je vendar na ples — a sedaj beži domov — princ je našel samo njene čevljičke in pravi, da bo samo tista njegova žena, ki ji pripadajo ti drobni čevljički. Njene polsestre si odrežejo prste na nogah, da bi se jim čevljički prilagali — prosim te, nehaj s tem, to je vendar strašno! Ali veš, kaj pripoveduješ s tem nedolžnemu otroku?! Zaljubiti se po čevljih v kakšno žensko!!! Veš, kaj je to? To je vendar perverznost — fetišizem — zakaj mu rajši ne prebereš kar Krafft-Fbinga ali Ivana Blocha? Fetišizem, podčrtan s poškodovanjem samega sebe — najgrozovitejši zločini — to mora otroka vendar upropastiti. Začni kaj drugega.

Janko in Metka. Seveda, nekaj takšnega mi moraš pripovedovati, o nedolžnih, ljubkih otrocih in vilah. Kaj? Starši so ostavili oba otroka v gozdu? To je vendar — ah, in čarovnica, to je storila čarovnica? Zaprla je Janka v kletko in ga pitala — da bi ga pozneje pojedla? Jezus, Marija! Sedaj pa nehaj, kar groza me obliva! To je strahota, čisto navadno ljudožrstvo, grozo-

vitost, ki je ne bi porabil niti najbolj prvostaki pisun — nehaj!

No, to je nekaj drugega — kraljična in začarani princ, to je prava mlinska pravljica. Sicer, kakor vidim, ima svojo vlogo tu tudi neka majhna nezakonita hipnoza, toda pravljica ima, kolikor se spominjam, poučen konec. Da, sedaj sem se spomnil — princ se spremeni v prašiča — in usmiljeni kraljični se ne studij — boža ga — poljublja ga celo — zadosti! Ali hočeš mojeg sina popolnoma okužiti?! Ali veš, za kaj gre? Saj to je sodomija! Najbolj blatno močvirje — najtemnejši listi v zgodovini človeške propalosti — Sodoma in Gomora — marki de Sade, Rétif de la Bretonne — numerirani privatni tiski — policija — kuga ...!

To je nezaslišano! Ali so pravljice takšne?! Ali je to svet pravljicne sreče?! To je vendar na vsakem koraku najtemnejši greh, umor, maščevanje, spletkarstvo, strast, tatvina — kakšni so ti ljudje! Kakšen svet je to, v katerem zavaja delodajalec delojemalca v sleparske pogodbe in mu z lokavo spletko plačuje mezdo treh dni za celo leto dela!? Kakšen svet je to, v katerem hudobni kralji brez parlamenta in diplomacije, za svojo osebno korist ponujajo pol kraljestva?

Draga žena, vzemi rajši Zolajev »Nana« in pripoveduj otroku o njej. To je moralna zgodba, v kateri se krivica končuje s kaznijo.

Veter. Izrezanka M. Tocklenburg

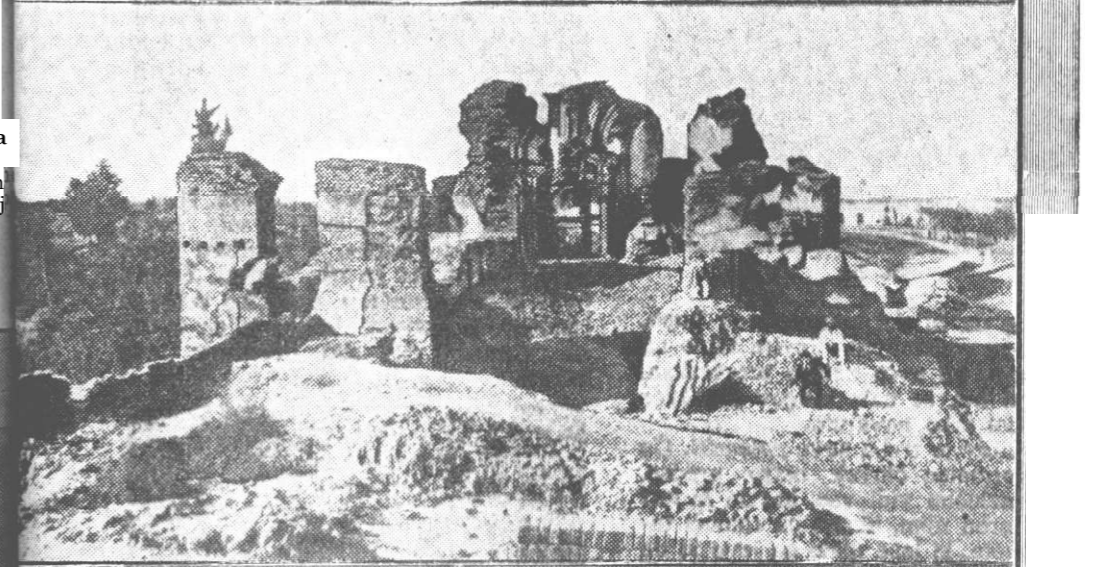
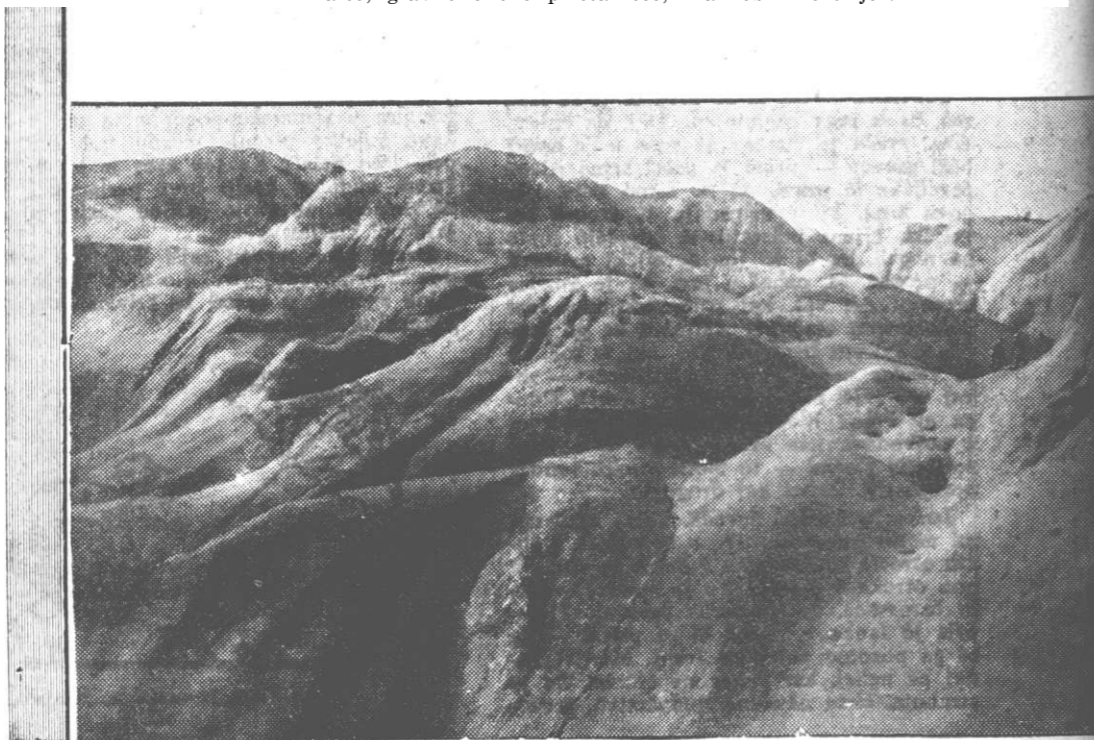
Y JUŽNI AMERIKI

» i

Zapadni del Južne Amerike je zadela dolžini 700 km grozna prirodna katastrofa. Osem tako zračno ugaslih ognjenikov pričelo istočasno prihajati. Vsa zemlja med Čile in zapadno Argentino se je tresla. Vse ozemlje je pokrito s pepelom, ki se je razširilo celo nad Montevideo, oddaljenim 1500 km. Človeških žrtev bilo mnogo, ker so kraji redko obljujani.

Zgoraj levo: Središče vulkanske katastrofe v Andih ob čilsko argentinski meji. Slika kaže okolico La Cambre. — Spodaj levo: Tipična vulkanska pokrajina v Kordiljerih. — Desno zgoraj: Vulkanski stožec San José de Maipo (6096 m). — V sredi: Razvaline argentinskega mesta Mendoza, ki je ponovno trpelo zaradi ognjeniških katastrof. — Spodaj: Pogled na Valdivia, glavno čilsko pristanišče, na robu Kordiljer.

a avtomobilski vožnji po pro-
| metali gorski cesti, se nemalo
i začudiš, če nenadoma blisne
| mimo zelen avto brez kakega
svarilnega znamenja, ki že izgine v da-
ljavi, preden se je vozač dobro zavedel,
kakšna nesreča bi se lahko zgodila, če
bi inš voz krenil malo bolj na sredo

si. 1.

ceste, ne da bi dal znamenja s hupo. Toda naše vznemirjenje izvira samo od tod, ker je bil avto zeleno preplesikan. Če bi bil bel, se nahi njegov manever ne bi zdel tako nevaren.

To trditev je treba seve pojasniti. Če gleda normalen človek ostro predse, potem razločno vidi vse, kar je in kar se godi pred njim, hkrati pa razloči tudi predmete, ki leže malo na levo in na desno od ravne smeri, čeprav ne v popolnoma jasnih obnisih. Prvo se imenuje centralna drugo pa periferna vizija. Razen tega se iz umljivih razlogov svetli predmeti lažje razločijo kakor temni. Bel voz človek lažje opazi od zelenega, ki se vtiisne očesu, ko je že v kotu 45 stopinj od ravne smeri. O tem se lahko vsakdo prepriča z naslednjim preprostim poskusom;

Vzemi v roko dva svinčnika, belega in zelenega in sicer tako, da je zeleni malce pred belim (si. 1.); potem pa premikaj roko počasi od strani vse bližje in bližje pred oči, ki so uprte naravnost

naprej. Proti pričakovanju boš najprej opazil, da držiš v roki bel svinčnik in šele čez čas, ko se premakne reka do-

Sl. 2.

kaj bližje, boš uzrl tudi zelenega. Na sličen način se da določiti vsaki barvi lastno »vidno polje«, v katerem mora biti predmet, da ga oko zapazi. Zeleno polje je zelo omejeno, nekoliko večje je rdeče polje, najrazsežnejša je pa okolica, v kateri vidii oko predmete bele barve.

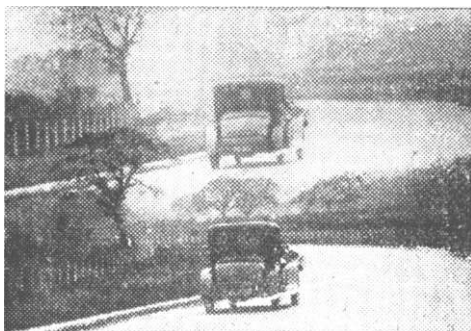

Sl. 3.

Če naredimo večje število črnih točk na belem papirju in ostro upremo oko v eno samo (si. 2.), potem se točke natenkrat kar zmedejo pred očmi. Ako pa prav naglo fiksiramo zdaj eno zdaj drugo točko, se nam vidijo tudi vse ostale

bolj jasno in razločno. Slično jc, alko ostro motrimo svinčnik, ki ga nekdo drugi drži v primerni razdalji pred nami (si. 3.) in ki mu potem primakne počasi še drug enak svinčnik. Ne da se zanesljivo reči, ali je drugi svinčnik blizu ali daleč od prvega, ali je p/ed prvim ali za njim. Če pa naglo pogledamo najprvo na en svinčnik in potem na drugega, z lahkoto presodimo njih medsebojno lego in razdaljo. Tistemu, ki ju drži, celo takoj lahko povemo, v kateri smeri mora premakniti enega ali drugega, da prideta v enako oddaljenost od opazovalca.

V presojanju oddaljenosti igra veliko vlogo nape tost posameznih očesu'h mišic. Šestero drobnih mišic uravnava gibanje očesa. Vse so tako skrbno uravnovešene druga nasproti drugi, da silijo gledati oko samo en predmet n-enkrat. V primeru, da mišice n'iso uravnovešene, pa vidi oko vse dvojno (si. 4.) in človek si mora na vso moč prizadevati, če hoče razločiti vsak predmet

si. 4.

enojno, kakor je prav. Od tega siljenja pogleda k »enojnemu« zornemu polju se pa oči zelo utrudijo in posledica je glavobol ter plešoče črne pike pred očmi, ki pomenijo delno slepoto.

Ali so očesne mišice skrbno uravnovešene, se da dognati z naslednjim preprostim poskusom. Na majhno stekleničico, napolnjeno s kako prozorno rdečo tekočino, nalepi dva lista papirja tako, da ostaneta le dve ozki, nasproti si ležeči šoranji v podolžni smeri. Stekleničica se primakne nato pred desno oko, tako da te špranja natančno v sredini (si. 5.). Če pogledaš zdaj z obema očesoma proti kakih 6 metrov oddaljeni luči, najboljše žarnici, boš opazil pri vodoravni legi steklenice na žarnici navpično rdečo črto. Ta črta bi se morala videti natanko v žarnici, kar

je pa le takrat slučafil, če so oči res natančno izbalancirane. Če stoji stekleničica navpično pred očesom, se vidi

si. 5.

rdeča črta vodoravno preko luči. Čim nižje ali višje leži od pravilne lege, tem bolj neuravnovešene so očesne mišice. Večja ali manjša napaka se pokaže skoraj v vsakem primeru. Včasih je pa odklon le prevečilk, tako da oko navzlic vsemu prizadevanju obeh slik ne more spraviti v sklad in posledica so dvojne slike.

Pri nekem drugem poskusu se pa vidijo dvojne slike le takrat, če je oko

si. 6.

normalno. Treba je samo pogledati skozi drobno luknjico v črni lepenki (si. 6.) na neki poljubni predmet v primerni razdalji. Če vidiš pri tem mesto eno luknjico dve, potem je oko normalno.

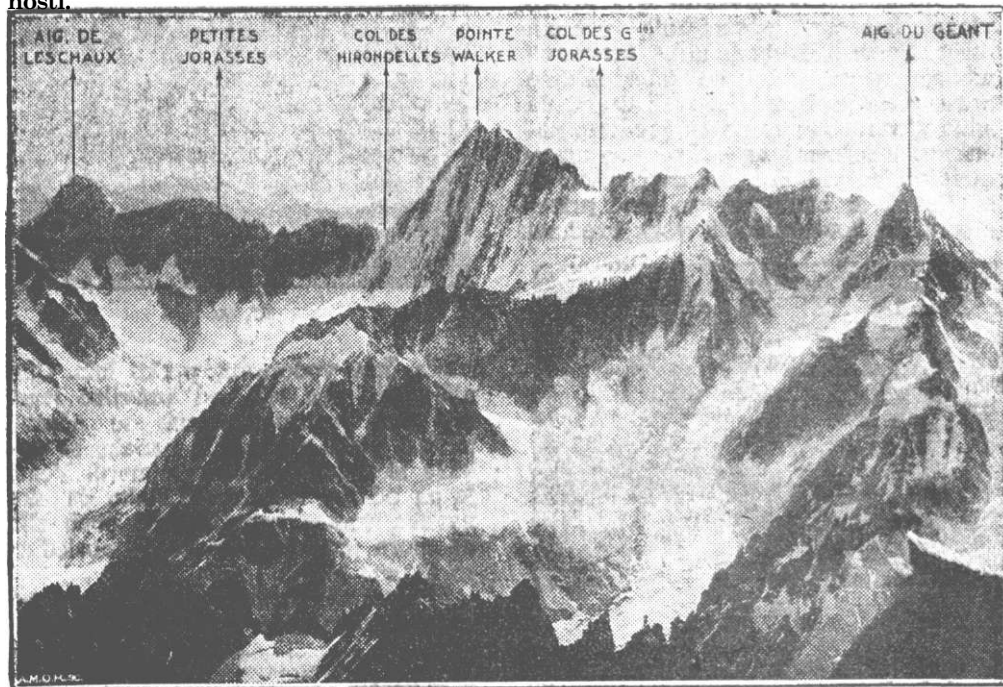

Na grebene montblanške gmade

Severna stena našega očaka Triglava je izgubila mnogo na svoji strahotnosti, odkar so ..... smeli plezalci odkrili na nji možnosti prehoda, ki kljub napornemu plezanju vendar nekako slabotno jamči za življenje človeka, stremečega na visoki vrh ravno po najtežji poti. Z žrtvami je odkupljena ta zmaga drznih turistov nad skalnato steno, toi je s tem izgubila svoj strašni sloves neprehodnosti.

dobil ime Pointe Whymper. Tudi najvišja točka v Jorassah nosi ime Angleža: Pointe Walker (4205 m), v trajen spomin osvojitelja.

Iz nemških planinarskih revij izvemo, da se pripravlja nova odprava na joraške grebene. Podvzela jo bosta v tem poletju brata Schmida,* ki sta kot prva premagala Matterhorn plezajoč po isti severni steni, kjer so se smrtno ponesrečili tovariši angleškega turista iWhymperja. Po mnenju poznavalcev je

V Alpah je še nekoliko takih sten, ki jih plezalci naskaikujejo z večjim ali manjšim uspehom, gotovo pa je ni strašnejše nego je severna stena gorske skupine Grandes Jorasses v masivu Mont Blanca. Dviga se ko ogromen zid navpično in nje višina znaša polnih 1200 metrov nad lednitoom Leschaux. V Jorassah srečujemo korak za korakom ime angleškega plezalca Whymperja, ki je nekoliko dni pred znano katastrofo na Matterhornu (14. julija 1865) prvi dosegel eno izmed številnih visokih točk na grebenu, iki so druga od druge oddaljene po pol kilometra v zračni črti. Vztrajni plezalec se je s tem ovekovečil, kajti njemu na čast je vršac

joraška severna stena še daleko opasnejša nego materhornska in podjetje splošno označujejo toot blazno predrznost.

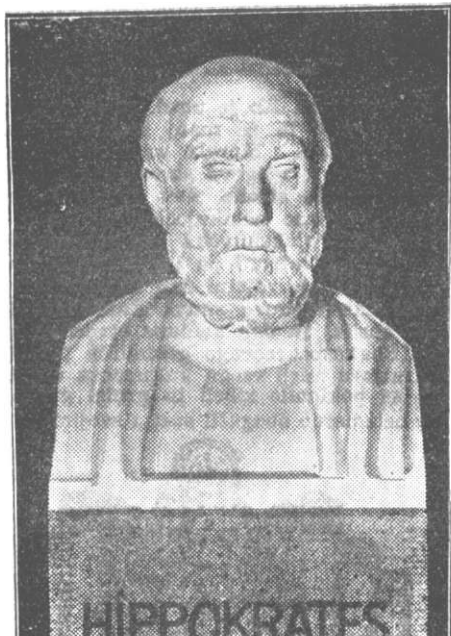
S te strani so hotele premagati steno že razne odprave izredno večjih plezalcev. Samo imena Charlet, Lochmatter in Kintbel povedo dovolj, kaki možje so jo brezuspešno nask ako vali. Missel. premagati steno s strani, je bila že opuščena, kajti pojeg navpične strmine otežkoča plezanje še okoliščina, da na steno nikoli ne posije sonce in se ima plezalec poleg vsega boriti še z občutnim mrazom.

* Olej »Prvič po severni steni na Matterhorn«, Zis, knjiga 10, stran 265.

Turistov pa vse to ni ostrašilo. Se lamsko polletje je v koči na ledniku Leschaux čakalo šest plezalcev lepega vremena, da naskočijo nepremagano steno. Med šestorico sta bila tudi omenjena brata Schmida, ki sta tja prispela naravnost iz Zermatta po svoji veličastni zmagi nad Matterhormom. Čakali so lepega vremena, ki je nad to steno silno redko in ki ga lani sploh ni bilo. Kljub goreči želji napasti roro, so se morali odpovedati poskusu. Druga skupina nemških turistov pa je hotela na vsak način poskusiti svojo srečo in se ni zmenila za resno odsvetovanje. Tvorila sta jo člana nemškega akademskega »Alipemkluba«, izredno vrla plezajca Brehm in Ritter. Lotila sta se plezanja 8. avgusta ob prvem dnevnem svitu. Poslej jih ni nihče več videl živih, dva dni nato so našli njihovi silno razbiti trupli na ledniku Leschaux. Nesrečnika sta imela še dereze na nogah in sta najbrž ipala iz višine 500 ali 600 metrov naravnost navpično na lednik. Ponesrečila sta se tedaj nekako na polovici pota. Za brata Schmida to ni ravno vzpodbuda, vendar sta kljub temu trdno odločena, da letos poskusita napad, ki sta se mu morala lani odpovedati.

Pred dvema letoma Je joraške grebene preplezala mlada angleška alpinistka v spremstvu dveh vodnikov iz Chamonixa. Bila je to baje vnukinja onega Walkerja, po katerem ima ime najvišja konica braških grebenov. Mala skupina se je odpravila iz koč Leschaux na Col des Grandes Jorasses (3825 m), kjer so morali vsi trije sestiti okobalj na ostri greben in se ko jezdeci plaziti proti zaželjenemu cilju. Odšli so iz koč ob treh zjutraj in so kaj pa obšli strahovito steno. O pol treh je trojica dospela na Walkerjev vrh im se začela spuščati v nižino na Col des Hirondelles. Sestop je bil še neprimerno težji im turiste je zasačila tema še v višini 3500 metrov. Vreme je bilo na srečo zelo lepo, samo mraz je bil hud. Po kratkem odpočitku je družba nadaljevala sestop v temni noči. Brez večjih težkoč je dosegla lednik in po dolgi hoji po njem prispela kasno v noč v koč, ki jo je bila zapustila skoraj pred 24 urami.

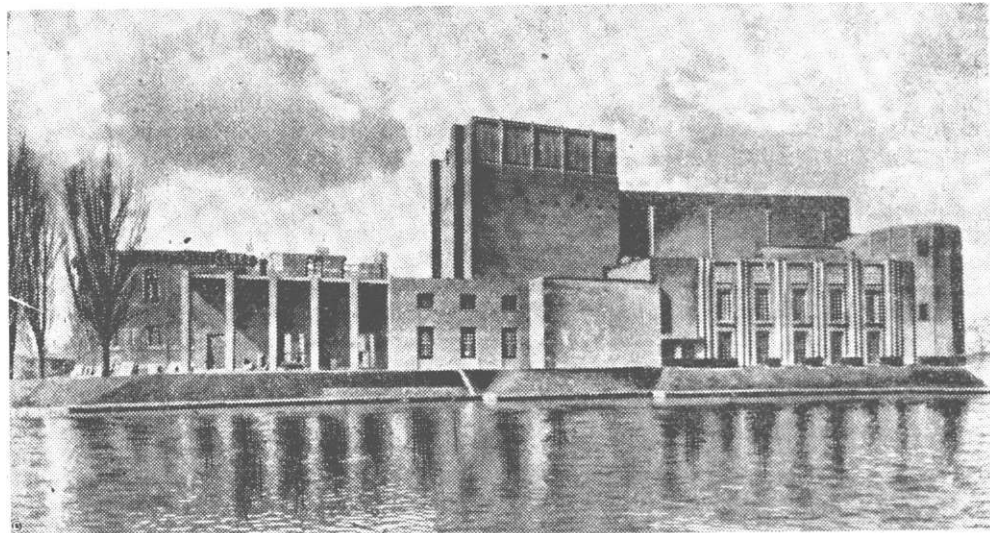
»Gotovo lep uspeh«, je dejal s priznanjem eden izmed vodnikov, »lahko smo pomosni manj; ali v primeri s plezanjem po severni steni je bilo vse samo prijetna šala.« (Glej tudi: Dr. Oskar Reya, »Na najvišji gori v Evropi«, Žis, knjiga 10, stran 395.)

Novo gledališče angleškega naroda

Stratford, na bregu mirne rečice Avon, je Angležem to, kar je Nemcem Weimar. V lepi adresi, ki jo je mesto Stratford poslalo Weimaru ob Goethejevi stoletnici, stoji: »Kakor je Shakespeare sin tega mesteca v grofiji Warwick v osrčju Anglije, tako si je Goethe izbral Weimar, thürinško mesto v osrčju Nemčije za svojo domovino.« Angleški notranji minister sir Herbet Samuel, dober poznavalec Nemčije, pa je dejal, da ga spominja Stratford skoraj bolj na Bayreuth, ki hrani Wagnerjevo izročilo.

osebni. Zares ni drugače kakor tako: Weimar ni napravil Goetheja in ne Stratford Shakespearea. Weimar in Stratford sta samo v doživljanju prevzela fluidum obeh velikih duhov in ga izročata potomstvu. Shakespeare ni ostal otrok high-bailiffa, magistratnega uradnika Johna Shakespearea, kakor je "abeleženo v veliki krstni knjig: z datumom 23. aprila 1564. William je šel v veliki svet v London in je zapustil svojemu rojstnemu mestu veliki svet svojih misli, ko so položili njegove kosti pod preprosto kamenito ploščo pod altar cerkve svete Trojice, da bo ondi po-

1926 je v Stratfordu zgorelo gledališče, ki je povzdignile, to mesto iz skromnega pokrajinskega mesta na višino središča angleškega duševnega življenja. Danes stoji v Stratfordu novo poslopje, ki so ga postavili z darovi angleškega in ameriškega naroda. Sam Rockefeller je poklonil 13 in pol milijona dinarjev naše veljave. Tako je pač bilo mogoče zgraditi povsem moderno poslopje z najsodobnejšimi tehničnimi pripomočki po najboljših vzorcih današnjega izkustva.

Vnanje lice novega gledališča spominja skoraj nekoliko na klinike. Po tej strani ni novo gledališče nič posebno všeč stratfordskim meščanom, ki pravijo, da se vnanjost tega najmodernejšega angleškega gledališča kaj malo ujema s popolnoma srednjeveškim licem ostalega mesta. Načrt za zgradbo je napravila mlada arhitektka, ki je dobila prvo nagrado med načrti iz Velike Britanije, ameriških Združenih držav in Kanade. Piše se Elizabeta Scott in ni zgradila pred stratfordskim gledališčem še nobene hiše.

Stratford in Weimar! Tukaj in tam je vtisnil velik človek splošnosti pečat svoje

čival v miru. Ko je umrl, so le redki njegovi rojaki in še manj inozemci poznali njegovo ime. Morala so miniti stoletja, preden se je njegova slava posvetila skozi stratfordske strehe, šele pred 75 leti je postala mirno učinkujoča valovita pokrajina warwickshireška »Shakespeareova zemlja«, Stratford pa angleški Weimar.

23. april je rojstni dan Shakespearea in tudi dan njegove smrti. Zato bodo letos 23. aprila, na dan svečane otvoritve novega Shakespeareovega gledališča poletele v Stratford misli vsega kulturnega človeštva in se poklonile zibeli in grobu genija, ki je neizmerno obogatil svet s svojim duhom.

V osrednji Aziji

Geolog Emil Trinkler je objavil svoje potovanje po »Strehi sveta«, ki s svojim načelnikom in še dvema Kvropcema je odrini) 22. V. 1927

—1 iz Srinagara in dospel 18. IX. 1928 ob hudih težavah. Pogostoma je bival v višavah med 3500 in 5500 m, a brez druge zaščite ko šotorsko platno, človeških žrtev ni bilo, razen majhnih boleznih ali nezgod, živali so slabše prenašale napor nego ljudje: nekaj jakov (krulečih volov) je spotoma podleglo.

Puščava po kitajskem Turkestanu spada med najhladnejše kraje na svetu. Koder ni zasnežena ali ledena, vejejo neznanski viharji, ki so s peščenimi oblaki od sile trpinčili odpravo.

Največ težav pa so prinesli prelazi po Kilianu in Karakorumu. Pet jih je, visokih nad 5200 m, zadnji 5481 m. Živino, ki pride tod skozi v Ladah ali v Turkestan, je sama kost in koža. Ta via dolorosa je posejana z okostji. Kruta dežela, ki so jo kleli in grdili že tolikeri. Vendar nudi prelepe prizore. Nikjer na svetu ni tako krasnega pogleda ko na planoto Dapsang (5120 m), obdano s snežnimi grebeni, ki segajo 6900 do 7800 m visoko. Tudi če ne bi bilo nobene steze, bi že same kosti lahko tujcu kazale pot.

Odprava je doživela tudi prijetne trenutke, naletevsši na prosvetljene kraje, kodor se je najmanj nadejala. Ste vedeli, da morete potegniti ček pri podružnicah Indske banke po kitajskem Turkestanu? In v teh »mestih« — skupina koč od suhega blata — srečaš kitajskega carinika! Kašgar ima pozornico, kjer igralci iz Pekinga ali Kansuja uprizarjajo kitajske drame v sijajnih oblekah in umetniških naličnicah. Dobi se celo orkester, ki vam hoče razbiti ušesa. V Kašgaru stoji, na jedilnem listu juha z ostrigami, pečena raca, golobja jajca, račiči, puding, prekajena riba, fižol s sladkorjem, hruškov zavarek (kompot) z rižem, sadje.

V Gumi je bil jelovnik manj mnogoličen, a zadosten. Potniki so bili gostje ambanu, ki je krepko pil in ki so se mu tujci morali iz olike prilagoditi. Bržko je na dušek zvrnil velik kozarec konjaka, mu ga je sluga naglo zopet napolnil. G. Trinkler — po naše pivec — se je izkazal vreden svojega imena.

Prebivalci teh odročnih pokrajin štejejo potnike često med čarovnike. Mnogo bolnikov je prosilo zdravitve. Nekaj se jih je obeslo, kar je močno povzdignilo ugled ekspediciji. Glušci so zadobili sluh, ko so jim tujci postrgali strjeno maslo iz ušes. Neki bolnik je tožil, da se vselej zaduha, kadar teče. Bosshard, eden od Trinklerjevih tovarišev, mu je predlagal, naj počasi hodi — in možak je ozdravel.

Čeprav je šlo bolj za geološke in geografske namene, je odprava odkrila tudi nekoliko starin, predvsem blizu Khotana. Izgrebli so iz peska več budhistovskih svetišč, ki so stala bržkone v mestu, pokončanem po požaru. To je menda kraj, ki ga omenja tekst iz Hsunatsanga l. 700 našega štetja, rekoč: »Ako preideš od Khotana 300 lijev (2 do 3 liji = 1 km) na zapad, se naključiš v mesto Phou Kia J, slavno po Budhovem kipu«. Sir Aurel Stein ga je istovetil z današnjo Pialmo, Trinkler pa je dognal, da se oba kraja ujemata. Zasludil je novce dinastije Hanov (207 pr. Kr. — 200 po Kr.). Na žalost oblasti niso dovolile odnesti kovancev.'

Znanstveni izsledki se objavijo pozneje. Mimogrede pravi potopisec, da je bil zapadni Kunlun v ledni dobi docela pokrit z lednikom in da je bila ločnica trajnega snega tri sto metrov niže od danes. Po njegovem je puščava Takla Makan mlajša, nego se sodi na splošno: pred 3000 leti je morala bit; še gozdnata in ptdodna. (Glej tudi »Na meji Tibeta in Turkeстана« žis, knjiga 9, str. 412).

K Urbain: PRI ČITANJU (Lesorez)

Japonske lutke

Izdelovanje lutk za marionetna gledališča in razstave so pritrjali. Ja pomni do neverjetne popolnosti. Mali, leseni igralci in igralke so za čudo dizajni. Doetilkrat se izdelujejo v naravni velikosti in za manevriranje enega samega so često potrebni trije ljudje. So pa tudi ojihove kretnje in boja tsko naravne in neprisljlene, da ima gledalec res iluzijo, kakor da bi Mle žive.

V lutkovnem gledališču (ningjo stibaV) ima glavni manipulator opravka samo z lutki(k) glavo ter z desno roko, in priznali

so opainke različne velikosti, nekatere imajo naravnost velikanske izmere in so bolj podobne hoduljam kot pa obutvi. Vse pa imajo posehno zaimko za palec, ki je tako značilna za vse priimitivno japonsko obuvano.

Japonske lutke so velikosti primarno tudi precej težke, posebno še, če predstavljajo vojake v težkih oklepih, ali pa gešje, ki se kar krilve pod pezo vsakovrstnih glavnikov, debelo vatamnih kimonov in Tepotičja, napravljenega iz školjk. Zaradi to-

Levo »lepotica«, desno »matrona«

treba, da dela lutka pod njegovima prsti nenavadno ekspresivne gibe. Eden njegovih pomagačev poteza samo levo roko, drugi pa posveca vso paznjo nogam. Naloga obeh asistentov je samo spopolnjevati gibanje, ki ga nakazuje prvi manipulator.

Ljudje, ki premikajo lutke, se imenujejo »ningjo tsoka«. Svojega posla pa ne opravljajo skriti kakor drugod, marveč pred očmi publike, ki smatra, da so bolj nevidni, če so le črna oblečeni. Njih črna obleka pa ni tako preprosta. Odeva jih tako popolnoma, da ostane viden le palec in dlan. Glava jim tici v oglavnici, ki pušča samo oči nepokrite. K tej opremi spadajo še neke vrste opanike z zelo visokimi petami. Te si obujejo manipulatorji, kadar je treba dvigniti lutke na oder prav visoko od tal. V rabi

ga se tisti, ki jih morajo premikati, ne morejo tako prosto gibati, kakor bi bilo včasih želiti. Razen tega pa jih ne malo ovirajo tudi nerodne opanke s pretirano visokimi petami. Zato spremlja vse patetične prizore glasno ritmično peketanje sem ter tje tekajočih manipulatorjev, kar v zvezi s petjem recitanta in z godbo na semižerne še potenoira dramatičnost prizorov.

Besedilo, ki podčrtava lutkovno dramo, se imenuje »Joruri«. To je namreč naslov neke balade, v kateri nastopa dama tega imena, im ki velja za mekaik vzorec vseh marionetnih iger. »Taju« (to je namreč Jorurin mož) kleči na blazini desno od odra, pred nizkim črno in zlato lakiranim pultom, na katerem je razgrnjena knjiga z besedilom im od katerega visita dva težka

svežnja svile. Sveče, nasajene na višioMi lakiranih svečnikih, razsvetljujejo njegove papirje. Kot pevec deklamira dvogovore, kar tu lahek posel, ker mora venomer spreminjati svoj glas, upoštevajoč značaje posameznih, lutk. Razen tega pa poje še lirične kuplete in opisuje kraj in dejanje, kjer bi utegnilo biti gledalcem kaj nejasnega. Njegov spremljevalec ubira edine tri strune svoje »semisene«, prizadevajoč si kar najbolje zadeti primerno harmonijo k vladajočemu nastrojenju.

Začetek navadnega japonskega gledališča (»kabubi«) in marionetnega gledališča sega nekako v dobo pred tri sto leti. Toda prava, realistična drama se je začela šele z lutkovnim gledališčem. Na tem polju gledališke umetnosti se je udejstvovalo doslej že preko dve sto avtorjev, ki so privedli nad tisoč različnih iger. Privrženci živega gledališča so ves čas samo posnemali lutke, samostojnega pa do najnovejšega časa niso kaj prida naredili.

Zanimivo je tudi, da se oči japonskih lutk premikajo v desno in levo. Prav tako so pregibi jive tudi trepalnice, ki se lahko dvignejo prav pod čelo, kar nenavadno učinkovito izraža začudenje. Nekatere lutke tudi odpirajo in zapirajo usta. Roke so do vseh podrobnosti razčlenjene in sposobne najkompliciranejših gest. Najmanj žive so pri lutkah noge, ki jih je bilo treba prič nekoliko zanemariti na račun gornjega života, ki je središče vsega izražanja. Zaradi okornih nog se lutke dostikrat vidijo, kakor da bi hodils po zraku. Prav odlične pa so kadar kleče, ker je to pač neka tipična japonska pozicija brez primere.

Gledalstvo, ki je že vzgojeno v dolgi tradiciji lutkovnega gledališča, na prvi pogled prepozna posamezne osebnosti drame. Razen tega pa kažejo že sami kostumi značaj posameznih igralcev.

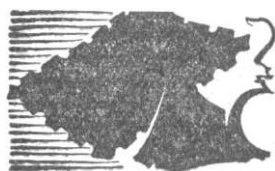
^ Za čudo lepi so obrazi lutk. Njih okončine se od časa do časa pomlajajo in kostumi se menjajo, samo glava ostane vedno ista. Večini o ma so vse lutke, ki se zdaj vidijo po odrh, že zelo stare in malo je verjetno, da bi se še našli umeščiki, ki bi jih bili v stanju nadomestiti.

Z obraza lutke se jasno vidi, ali je stara ali mlada, bogata ali siromašna, dobra ali hudobna. Ker pa ostane izraz obraza nespremenjen, ga mora v igri podpreti primerna gestikulacija. In japonskim umetnikom je treba priznati, da so počasi izumili bogato simbolično mimiko, ki je tako izbrušena, da niti ena kretnije oie ostane prazna. Zlasti pri plesih so lutke zelo žive in prepričevalne, da bi se morali živi igralci skriti pred njimi.

Dekoracije so sijajne. Bogate pozlačene zavese zinacijo gosposko bivališče, prazna notranjščina pa kmetovo hišo. Eno dejanje se razvija v razkošju krizantem, drugo spet pred templjem sredi gozda ali pa v nasadu cvetočih česenj.

Evo mladih deklet, ki igrajo na harfe tako zvane »koto«. Roke in prsti se jim premikajo točno po pravilih in tehniki igranja. Dvoboji, ljubezenski prizori, smrt junakov, vse je prikazano zelo realistično.

Zenske v vlogah niso nikoli navadne ženske, marveč same ženske in pol kakor Miran da ne le pripravljene vedno in na vsako žrtev v prid svojemu gospodu, ampak tudi vzotne in voljne hčere svojih staršev.

ZNAMKE

Država, ki živi od prodaje znamk

Med najmanjše države na svetu spada republika San Marino v srednji Italiji, č prav obsega samo 61 kvadratnih kilomet-

rov in šteje 13.900 duš, si je ta republika do naših dni ohranila samostojnost. Seveda pa je bila ta državica, vsaj v prejšnjih časih zelo težko dostopna, še danes jo veže samo ena cesta z vnanjim svetom.

PREVEDILO

San Marino ima izsočluno zgodovino in pač je čedi med najstarejšimi evropske države, celo Napoleon ji je dal pr, o e. 1806. Italija. Pol stoletja je bila državica vsaj teoretično v vojnem stanju z mogočno Avstrijo in v svetovni vojni je bila na strani Italije.

Eden glavnih dohodkov male republike je prodaja domačih poštnih znamk, ki jih zbiratelji vsega sveta zelo cenijo. Najnovejša izdaja je za to staro državo zanimiva, ker ima čisto moderno noto — to je namreč znamka zračne pošte. Glavno mesto republike leži na višini skalnatega gorovja, ki obdaja vso deželico. Sliko tega mesta vidimo na gornji poštni namk

Alabama, dežela tornadov

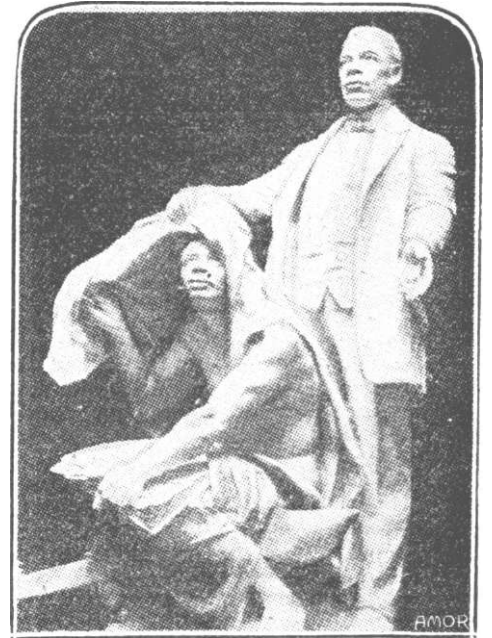
Siloviti orkani, ki je nedavno divjal nad ameriško zvezno državo Alabama ki je po poročilih oblasti čistošil več krajev, pri čemer je našlo pod razvalinami smrt okoli sto oseb, drugih 2500 pa jih je dobilo hude poškodbe, ni prvi pojav te vrste na alabamskih planjavah. Južne države ameriške unije, znane pod imenom CHD South — Stari jug — so često pozorišče strahovitih prirodnih pojavov. Na srečo pa niso prepogosto obljudene, tako da žrtve niso številne; vrhu tega se zračni vrtnec redko prikaže nad kakšnim mestom, z edino izjemo na Floridi, kjer je uničil večasi že cela mesta in temu primerno so bile tudi človeške izgube večje.

Države »Starega juga« so s Kalifornijo najslavnejši in pokrajinsko najlepši predeli Zedinjenih držav. Tennessee, Florida, Georgija, Alabama, Utah, Colorado, Arizona in New Mexico so zelo privlačne dežele, ki se v vsakem pogledu močno razlikujejo od ostale vsakdanje in po enem vzorcu obute, oblečene in pokrite Amerike. Ta razlika se vidi tako v pokrajini, kjer prevladujejo raztrgana in razorana gorovja, peščene puščave, globoke struge deročih rek, kakor tudi v prebivalcih, ki so pestro izpremešani, mestoma pa še čisto krvni Črnci, Indijanci, Mehikanci in belt Anglosas. Naštete države so pokrajine svetlobe in sončne pripeke, puščave in polja se ponekod širijo od obzorja do obzorja, pa tudi divje nepristopne gore, ki dihalo staro indijansko romantiko divjih Siouxov, skrbe za raznolikost tal.

Alabama ima okoli 2 milijona in nol prebivalstva, glavno mesto države je Birmingham, z zelo razvito industrijo in z 200.000 prebivalci. Nepregledna polja z bombaževimi in tobakovimi nasadi pokrivajo površje države, vmes pa je istotako razširjeno pridelovanje koruze in sladkornega trsa. Črnci tvorijo tri petine prebivalstva in njihova plodovitost povzroča belcem mnogo skrbi. V bombaževih krajih so celo v pretežni večini; tu jih je do 80 odst. in od teh živi dobra četrtina v mraku nekulture, nevednosti in nepismenosti.

Znamenite pa so pesmi, izhajajoče iz te mešanice mnogih plemen. Čudno žalostne, pa tudi izzivalno vesele ter imajo nekaj naivnega, turobnega, divjega in sladkega, da takoj prevzamejo srce čustvenega človeka. Črnci so dobri glasbeniki, ljubeči predvsem sinkope v svojih pesmih.

Alabama je tudi domovina Washingtona Bookerja, globoko izobraženega čisto krvnega črnca, ki je postal vodja in glasnik črnega plemena v Ameriki. Z neizprosnim pogumom se je potegoval za pravice svojih rojakov in je v marsičem zboljšal njihov položaj.

Spomenik Bookerju Washingtonu v Tuskegee (Alabama)

Pogled na alabamska bombaževa penja je izredno lep. Pod pekočimi in bleščecimi sončnimi žarki valovi morje belih bombaževih glav in kolikor daleč sega oko, povsod ista čarobna slika. Med grmiči bombaža pa se sučejo črni delavci in delavke; dobrovoljnih in simpatičnih obrazov, oblečene v pestra živobarvna oblačila. Skupina črnih lenuhov je polegla v senci. Ako se ji približate, vas dobrodušno in v čudni angleščini takoj novabijo, da prisedete k njihovi gostiji. Naslanjajo se nad lubenicami in koruznimi pogačami, srečni in zadovoljni v skromnosti in brezdelju ...

Najbolj snažno mesto

Los Angeles se lahko ponaša s plemenitim rekordom, da je, če ne najlepše, pa vsaj najснаžnejše mesto na svetu. Ne le na ulicah in vseh javnih prometnih sredstvih vlada vzorna snaga, skrbi se celo za čiščenje vseh stoječih in tekočih voda v mestu in okolici. Po vseh vodah neprestano križari »klorska ladja«, ki ima na krovu aparate za napravo 1500 funtov klorovega plina na dan. S tem plinom se voda temeljito očisti vseh mikroorganizmov, ki povzročajo smrad in bolezni.

TRIPOTOVANA

Sevilla, biser španskih mest

So na svetu nekatere tako globoko vko-
reninjene stvari, da gre tok dogodkov ne-
opaženo mimo njih, pa najsi je še tako
močan in prevraten. Tako n. pr. zadnja
revolucija na španskem ni mogla prav nič
okreniti običajnega teka življenja v pre-
krasnem mestu Sevilli, ki je zbrala za ve-
liko noč v svoji sredi prav toliko izletni-
kov iz vseh delov sveta, kakor prejšnja
leta. čista lepota in opojni sijaj pokraji-

ne, pa veličastna poslopja ustvarjajo prav-
ljično atmosfero. Tujec, ki si je le enkrat
mimogrede ogledal Sevillo, je nikoli več
ne pozabi in se bo vedno iznova vračal.
Med tujci se mešajo Španci iz vseh kra-
jev svoje prostrane dežele in vsčč jim je,
kako se inozemci divijo najlepšemu med
španskimi mesti.

Slavna katedrala

Pot iz Cadiza v Sevillo vodi potnika po
najkrasnejših pokrajinah. Sevilla leži ne-
kako 100 km od obale, toda ob plimi la-
hko zapeljejo tudi večje morske ladje po
Guadalquiviru do mestnega pristanišča.
Prvi vtisk, ki ga naredi na človeka Se-
villa, je jasen in vesel in že na prvem iz-
prehodu odkriješ krasne prostorčke, zasa-
jene s palmami, oranžami in drugim senč-
natim drevjem. Stavbni slog večine po-
membnejših poslopij je mavriški, kar de-
la mesto še slikovitejše. Povsod šušljajo
sredi dvorišč tihi vodometi.

Najzanimivejši je stari del mesta in tu
v prvi vrsti slavna katedrala, ki jo mnogi
smatrajo za najlepšo na svetu. Masivna,
umerjena gotska stavba hrani neprekoslji-

ve umetnine in dragocenosti. Od nekdanje
stavbe, ki so jo gradili še Rimljani in
pozneje Mavri, so se ohranili še vsi glavni
deli. Čeprav so številke nekaj dolgočasne-
ga, je v tem primeru vseeno vredno na-
šteti, da ima katedrala 9 vhodov, 93
oken in 37 kapel, po velikosti jo pa pre-
kaša samo cerkev sv. Petra v Rimu.

Severnovzhodno od katedrale leži slav-
na Giralda, najlepša in najstarejša zgrad-
ba Seville. V starih časih je bil to mina-
ret neke mavriške džamije in je služil
Arabcem tudi kot astronomski observato-
rij, dolgo poprej, preden je svet poznal
zvezdarske daljnoglede.

Kdor se zanima za Kolumba, si mora
ogledati Kolumbovo knjižnico, v kateri se
hrani kakih 30.000 zvezlov, ki vsi obrav-
navajo zgodovino odkritja Amerike. V ka-
tedrali je tudi Kolumbov spomenik in kr-
sta s posmrtnimi ostanki velikega odkri-
telja. Tujci se dostikrat prerekajo: ali je
lepša Alcazar v Sevilli ali pa Alhambra
v Granadi. Alcazar sicer ni tako veliča-
stna stavba, toda neprimerno bolje ohran-
njena. Mogočne stene in masivni stolpi
dajejo tej krasni palači precej srednjeve-
ško obeležje. Glavno pročelje, z mogočno
naprej štrlečo streho in marmornatimi ste-
bri pa je kakor arabsko, čudovito lepi
mavriški oboki in stebri obdajajo znami-
niti »Dvor devic«, čigar tihi mir odmakne
človeka za trenutek iz hrupne vsakdanjo-
sti in presadi daleč nazaj v pokojne prav-
ljične čase. Na visokih stenah so razobe-
šene slike španskih kraljev. Toda sama
stavba ni še nič v primeri z bajnimi vr-
tovi, ki jo obdajajo. Krasne aleje ekso-
tičnih dreves, sočno zelene ruše z najpe-
střejšim cvetjem, srebrni curki vodome-
tov, vse to se zliva v prelestno sliko ne-
pozabne lepote.

Vsa Sevilla je en sam veličasten umo-
tvor in resničen je stari izrek, da »kdor
ni videl Seville, ni videl čuda«.

Sončni mrk v 'radiu

Popoln sončni mrk, ki bo letos meseca
avgusta, bo viden samo v ozkem pasu Ka-
nade. Da bo pa tako zanimivega nebesne-
ga pojava deležna tudi širša javnost, že
zdaj skrbijo v Ameriki, da se bo mrk sne-
mal tudi na filme, ki se bodo potem pred-
vajali po vsem svetu. Razen tega pa po-
stavijo na neki opazovalnici v Kanadi tudi
oddajne aparate za gledanje na daljavo,
tako da bodo Američani, ki imajo primer-
ne sprejemne aparate, lahko kar doma opa-
zovali ta redki prizor.

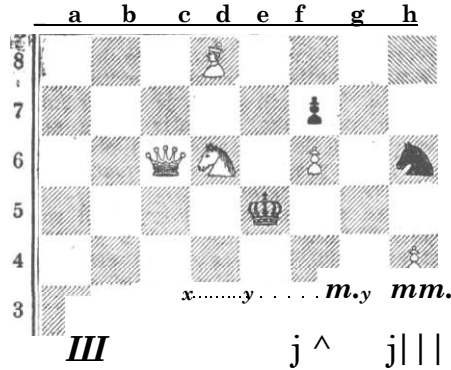

ESŠAHU

Problem 12

A. C. Challenger

Prva nagrada na turnirju britske šahovske zveze.

Sicilijanska igra

Naslednja zanimiva partija s posvetovanjem je bila odigrana dne 31. oktobra 1931 ob udeležbi svetovnega prvaka:

Sicilijanska igra

Beli: Dr. Aljehin in Turower.

•Smi: Dr. Tartakower in Zuckermann.

1. e2—e4	c7—c5
2. Sg1—f3	Sb8—c6
3. c2—c4	e7—e5
4. d2—d3	d7—d6
5. Sbl—c3	f7—f5

To si črni lahko dovoli, ker more priti beli tekač radi svojevrstne pozicije kmetov v tej igri težko do učinka. Črni prevzame tu že zgodaj inicijativo, ki jo obdrži na priznanja vreden način do konca.

6. g2—g3	Lf8—e7
7. Lf1—g2	f5 : e4
8. d3 : e4	Lc8—g4
9. h2—h3	Lg4—h5
10. 0—0	Sg8—f6
11. g3—g4	_____

Tako riskirano razrahljanje rošadnih kmetov ni dopustno niti svetovnemu prvaku, kar sijajno dokazuje nadaljnji razvoj igre.

11. _____	! Lh5—f7
12. b2—b3	h7—h5

V Aljehinovem drznem plogu proti Dljehinu samemu.

13. g4—g5	Sf6—h7
14. Se3—d5	_____

Krije indirektno kmeta g5; za hS—h4 je imel črni s Sf8 in Sg6 zelo lagodno igro.

14. — — —	Sh7 : g5

In vendar! črni žrtvuje kvaliteto za napad. Pasivni Tc8 15. S : e7, D : e7 16. Sh4 bi izpremenil pozicijo v prid belemu.

15. Sf3 : g5	Le7 : g5
16. Lc1 : g5	Dd8 : g5
17. Sd5—c7+	Ke8—d7
18. Sc7 : a8	Lf7—e6!

Le tako more obdržati napad svojo vztrajnost; po T : a8 bi se mogel beli potom 19. f4, e : f 20. Dd2, Sd4 21. Ta el uspešno braniti.

19. Dd1—d3	Sc6—d4
20. Tal—e1	h5—h4
21. Kgl—h1	Dg5—f4
22. b3—b4	Th8 : a8

To se je moralo zgoditi, kajti grozilo je 23. b : c, d : c 24. Tb 1, Kc6 25. Da3, T : a8 26. T : b7, K : b7 27. Tbl z napadom na mat.

23. b4 : c5	d6 : c5
24. Tel—bi	b7—b6
25. a2—a4	_____

Tartakower priporoča tu 25. Da3, da priklene a8 in grozi s T : b6.

25. _____	Kd7—c6
26. a4—a5	g7—g5
27. Tbl—al	g5—g4

Grozi g : h 28. L : h3, Sf3.

28. Tfl—dl	Ta8—d8
29. Dd3—e3	g4 : h3
30. Lg2—fl	Df4—g4
31. f2—f3	Dg4—g3

Boljše kot S : f3 32. Df2.

32. Tal—a2	Td8—g8
33. De3—f2	Sd4 : f3
34. Df2 : g3	h4 : g3
35. Lf1—g2	_____

Grozilo je g2+ in po zamenjavi Th8 skw rajšen mat.

35. _____	h3 : g2+
36. Kh1 : g2	Kf3—h4 +
37. Kf2—h1	Le6 : c4

Beli kapitulira.

Črni izvaja dobro premišljeni napad z vztrajno energijo.

Rešitev problema 12

1. Ld8—c7, Ke5 : f6	2. Sd6—f5+, 1. _____ Ke5—e6
2. Sd6—b5+, 1. _____ Sh6—f5	2. Sd6—e4-f, 1. — — Sh6—g4
2. h3 : g4.	

Poleg tega: romantika, — ljubezen in lepota — tudi tega puhlika nič. manj ne žali in da zato' poslednjo paro. Toda ro-

GRETA GARBO v newyorškem Centralnem parku

mantiike ni mogočo vzdržati, če J5 neprestano ne dajemo nove hrane.

Občinstvo se že dolgo več ne razburja, če sreča znanega zvezdnika na platnu, a brezumno se navduši, če se pojavi neznana zvezda, ki mu ugaja.

Toda prav tako hitro se njegovo navdušenje poleže in potem igrajo celo najbolj ELani zvezdniki po pol tedna pred praznimi hišami!

Kake vnste novega junaka ali nove junakinje pričakuje občinstvo? Nihče al tega ne -more alti od daleč misliti.

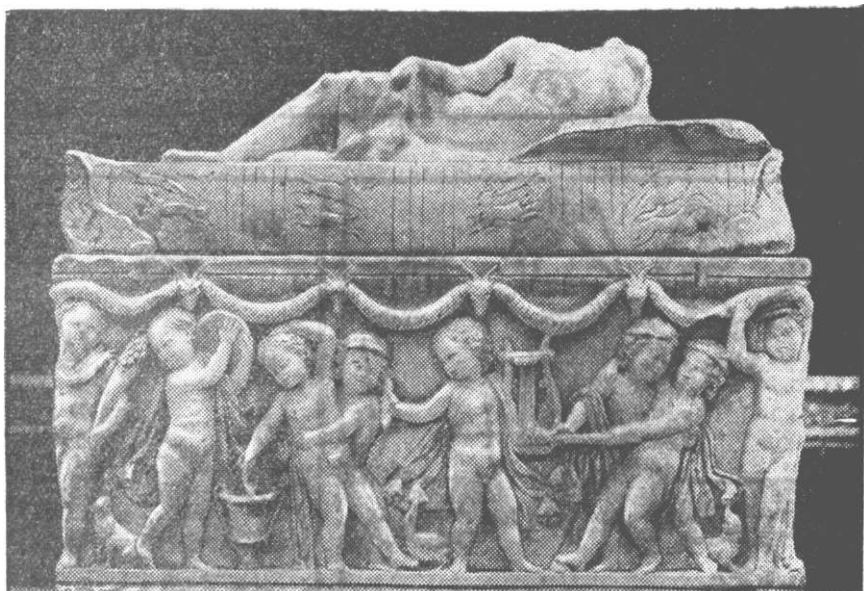
Nikdar ni bila potreba Hilmske Indistrije za nove osebnosti na odru tako pe-reča kakor danes. Gotovo obstajajo igTalci in igralke, toi imajo ono imagično silo privlačne, očarujoče osebnosti, ob katerih zasluži tilmska Industrija neštete -milijone, a mnogo premalo jih je, kajti sto tisoči tonfiimskiih gledališč čakajo na mojstrske filme — v Nemčiji, Angliji, iYanclji in Ameriki, da imenujemo le nekaj velikih kulturnih dežel.

Lov za novimi zvezdniki se nadaljuje., čigavo ime bo že jutri napolnilo stolpe» vseh časnikov sveta pod rubriko »Govoreči iilmc.^

*

K sliki na ovitku

Ovitek današnje številke krasí »UKROČENA ŠTORKLJA« delo našega slikarja H. SMREKARJA

HUMOR

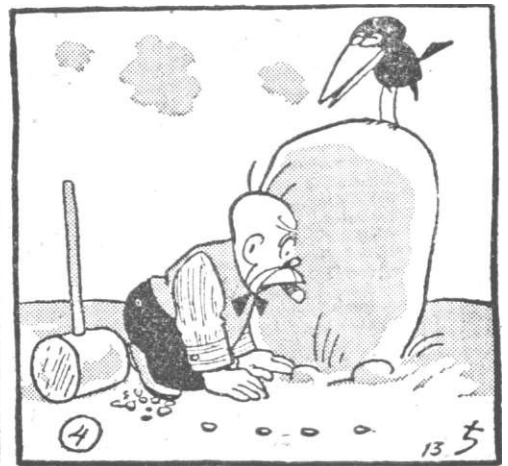
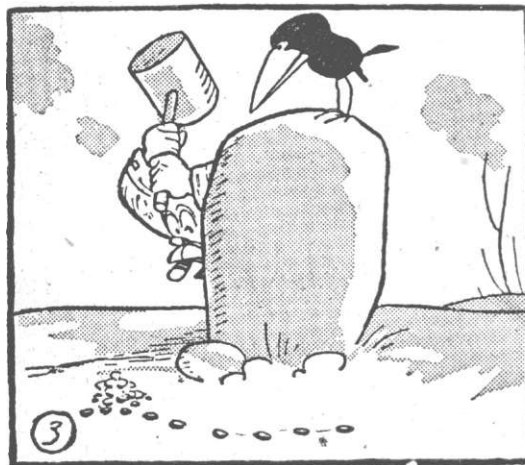
»Matilda, časnik piše nekaj o tebi!
»O meni? Nemogoče!
»Pač, pač! Tu piše, da je preveč žensk
na svetu!«

»Mama, igrava se zoološki vrt! Jaz sem
slon, ti pa občinstvo, ki pita slona z jabolki
in sladkarijami!«

COPYRIGHT P. I. B. BOX 6 COPENHAGEN

Adamson in porogljivec